

A photograph of a man with short grey hair and a goatee, wearing a bright yellow high-visibility jacket over a dark blue jacket. He is standing in the cabin of a boat, looking towards the camera. The cabin has wood paneling and various pieces of equipment. A large, semi-transparent grey circle is overlaid on the bottom half of the image, containing the title text.

Ekonomiska utsikter

våren 2012

Ekonomiska utsikter | Våren 2012

Tabeller

1:1	Försörjningsbalans och nyckeltal.....	4
2:1	Kina – prognos på lång sikt.....	10
3:1	Försörjningsbalans.....	11
3:2	Investeringar.....	20
3:3	Disponibel inkomst och privat konsumtion.....	20
3:4	Investeringar.....	20
3:5	Arbetsproduktivitet.....	20
3:6	Arbetsmarknadsläget.....	20
3:7	Sysselsättningen enligt NR.....	21
3:8	Utgående löner.....	21

Diagram

2:1	BNP-utveckling, USA, Euro-området, Norge och Kina.....	6
2:2	KPI-utveckling, USA, Euro-området och Kina.....	7
2:3	Statseskuld i Grekland, Portugal, Italien, Spanien, Tyskland och Irland.....	8
2:4	10 års statsobligationsräntor, Tyskland, Spanien och Italien.....	8
2:5	Bytesbalans USA, Tyskland och Kina.....	9
2:6	Huspriser i omvärlden.....	9
3:1	BNP i Sverige.....	11
3:2	Export av varor.....	13
3:3	Industriproduktionen.....	13
3:4	Bruttoinvesteringar.....	13
3:5	Privat konsumtion.....	14
3:6	Hushållens konfidensindikator (CCI).....	14
3:7	Reporänta och rörlig bostadsränta.....	14
3:8	Villaprisernas utveckling.....	15
3:9	Eget kapital, 1 januari respektive år.....	15
3:10	Hushållens skulder.....	15
3:11	Hushållssektorns sparkvot och soliditetsställning.....	16
3:12	Nyanmälda platser och varsel.....	16
3:13	Sysselsättning och arbetskraft 15–74 år.....	16
3:14	Arbetslöshet (ILO-definition) 15–74 år.....	16
3:15	Sysselsättningsgrad.....	16
3:16	Två vinstmått i näringslivet.....	17
3:17	Näringslivets vinstläge.....	18
3:18	Registrerad och underliggande produktivitet i näringslivet.....	18
3:19	Näringslivets löner i Sverige och europaanormländerna.....	18
3:20	KPI och KPIF.....	19
4:1	Arbetslöshet bland unga relativt den i gruppen 16–64 år.....	26
4:2	Befolkningen i olika åldersgrupper fördelat efter arbetsmarknads- och utbildningsanknytning.....	26
4:3	Heltidsstuderande arbetslösa fördelade på önskad arbetstid år 2011.....	27
4:4	Andel av befolkningen i olika åldrar med tidsbegränsad anställning.....	27
4:5	Andel 20-åringar med fullföljd gymnasial utbildning respektive grundläggande behörighet till universitet och högskola.....	28

Innehåll

1. Sammanfattning.....	4
2. Splittrad omvärld.....	6
3. Svensk ekonomi: Svag tillväxt och hög arbetslöshet.....	11
4. Mer expansiv ekonomisk politik nödvändig för full sysselsättning..	22

LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.

Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.

Detta är 2012 års vårrapport.

Vid frågor om prognosen, ring Lars Ernsäter på telefon 08-796 27 44.

Beräkningarna slutfördes den 24 april.

Den tabell- och diagrambilaga som tidigare varit del av den tryckta rapporten finns att få som pdf-fil.

© Landsorganisationen i Sverige 2012

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Original: MacGunnar – Information & Media

Tryck: LO-Tryckeriet, Stockholm 2012

ISBN 978-91-566-2802-3

LO 12.05 1 000

1. Sammanfattning

Prognos

Vissa ljuspunkter kan skönjas i den globala ekonomiska utvecklingen. En del positiva tecken finns till exempel i de nordiska länderna, Tyskland och USA, med ökad tillväxt och en mer stabil utveckling på arbetsmarknaden. Samtidigt växlar tillväxttakten i Asiens ekonomier ner, om än från en mycket hög nivå.

Utsikterna för de europeiska länder som har strukturella obalanser är dystera. Euroområdet är starkt påverkat av bytesbalans- och skuldskrisen och fortsatt osäkerhet på finansmarknaden. Det finns en risk att

vår omvärldsprognos är alltför positiv, i synnerhet för Europa. Fortsatt ekonomisk kris och en än mer utdragen konjunkturförsvagning via kreditstramning och lägre efterfrågan är en möjlig utveckling.

För Sverige väntar en betydligt svagare ekonomisk utveckling än under 2010 och 2011. BNP-tillväxten (dagkorrigerad) väntas i år bli 0,4 procent. Det beror främst på lägre bostadsinvesteringar och att exporten utvecklas svagt. År 2013 sker en viss återhämtning och BNP ökar med 2,5 procent. Men det förutsätter en mer positiv utveckling för hushållens konsumtion.

Sysselsättningen ökar i prognosen med sammantaget 30 000 personer i år och nästa år. Arbetslösheten väntas bli knappt 8 procent i genomsnitt både 2012 och 2013. Den underliggande inflationen bedöms hamna klart under Riksbankens mål.

Avmattningen i år kan ses som en ganska normal konjunkturedgång och kan inte jämföras med nedgången i samband med finanskrisen 2008. Men fortsatt gäller att svensk ekonomi är exportberoende och när den internationella handeln försvagas får det kännbara effekter.

Jämfört med höstens prognos gör vi flera väsentliga revideringar:

- Lägre BNP-tillväxt: Prognosen nu är att BNP-tillväxten (dagkorrigerad) 2012 och 2013 är 0,4 respektive 2,5 procent. Vår förra prognos var 1,3 respektive 2,4 procent. Lägre investerings- och exporttillväxt förklarar merparten av revideringen.
- Lägre arbetslöshet: Arbetslösheten (ILO) 2012 och 2013 väntas bli 7,8 respektive 7,9 procent. I höstas var bedömningen 8,0 respektive 8,5 procent. Förklaringen är ett lägre förväntat arbetsutbud.
- Lägre reporänta: Riksbanken väntas ligga kvar med en reporänta på 1,5 procent under både 2012 och 2013. Tidigare trodde vi på en högre reporänta: 2,2 respektive 2,8 procent (årsgenomsnitt).

Ekonomisk politik

Den konjunkturförsvagning som nu präglar den svenska ekonomin bör mötas med en mer expansiv penningpolitik och en mer aktiv finanspolitik. Passiviteten från Riksbanken och regeringens sida har ett tydligt pris i termer av förlorade jobb och minskad produktion.

Liksom i LO-ekonomernas förra prognos från hösten 2011 väntas den europeiska ekonomiska krisen, och den oro och den osäkerhet som den för med sig på de finansiella marknaderna, innebära en svag tillväxt i omvärlden under flera år framåt i tiden. Det är av stor vikt

Försörjningsbalans och nyckeltal

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Privat konsumtion	3,7	2,1	1,0	3,0
Offentlig konsumtion	1,9	1,8	0,9	0,9
Investeringar	7,7	5,8	0,0	4,0
Lagerinvesteringar ¹	2,1	0,7	-0,9	0,0
Export av varor och tjänster	11,7	6,8	1,6	5,2
Import av varor och tjänster	12,7	6,1	0,5	5,7
BNP	6,1	3,9	0,0	2,5
BNP, kalenderkorrigerad			0,4	2,5
Nyckeltal:				
Sysselsättning	1,0	2,1	0,2	0,5
Arbetslöshet, ILO, 15–74 ²	8,4	7,5	7,8	7,9
Sysselsättningsgrad, 20–64 ³	78,7	80,0	79,7	79,8
Timplön	2,6	2,6	3,2	3,3
Produktivitet i näringslivet	3,4	2,3	0,6	2,3
KPI	1,2	3,0	1,4	1,3
KPIF	2,0	1,4	1,3	1,5
Real disponibel inkomst	1,2	3,2	2,2	2,4
Bytesbalans ⁴	6,8	7,2	7,2	7,4
Reporänta ⁵	0,5	1,8	1,5	1,5
USD/SEK ⁵	7,21	6,50	6,77	6,78
EUR/SEK ⁵	9,55	9,03	8,86	8,86

Tabell 1:1

Källa: SCB, Riksbanken samt egna beräkningar

- 1 Förändring i procent av föregående års BNP.
- 2 Procent av arbetskraften.
- 3 Procent av befolkningen 20–64.
- 4 Procent av BNP.
- 5 Årsgenomsnitt, procent.

för svensk ekonomi att krisen hanteras så att riskerna för ytterligare kreditåtstramningar och drastiska fall i konsumtion och investeringar kan minimeras. Det är uppenbart att den nuvarande strategin för att lösa krisen är otillräcklig och delvis kontraproduktiv.

LO-ekonomerna anser att penningpolitiken snarast bör bli mer expansiv. En lägre räntebana än Riksbankens är det i dagsläget mest självklara sättet att skapa förutsättningar för en mer gynnsam konjunkturutveckling.

De stimulansåtgärder som regeringen har beslutat om för i år, och aviserat för nästa år, är alltför blygsamma. Det är problematiskt att regeringen lämnar över ansvaret för stabiliseringen av ekonomin till Riksbanken, trots att Riksbankens majoritet tydligt har signalerat att ytterligare räntesänkningar inte är aktuella. Resultatet blir att ingen tar ansvar för stabiliseringspolitiken.

Sänker inte Riksbanken räntan blir det än viktigare att finanspolitikens inriktning är expansiv. Men LO-ekonomerna menar att det även vid en lägre räntebana finns en roll att spela för en mer aktiv och effektiv stabiliserande finanspolitik i den nuvarande konjunkturedgången. Risken för att den samlade ekonomiska politiken ska bli för expansiv i förhållande till konjunkturen de närmaste åren är liten. Våra finanspolitiska förslag har följande inriktning:

- **Höj kvaliteten i den aktiva arbetsmarknadspolitiken.** Antalet platser i arbetsmarknadsutbildningen behöver utökas kraftigt. Det finns också ett tydligt behov av satsningar inom det reguljära utbildningsväsendet. Ett utbildningslyft, med generös studiefinansiering, är motiverat för att reparera gymnasieskolans tillkortakommanden.
- **Förbättra arbetslöshetsförsäkringen.** A-kassan är idag långt ifrån att ge ett rimligt inkomstskydd. Det är ett problem både för dem som blir arbetslösa, som för dem som har ett arbete. A-kassan är central som automatisk stabilisator i ekonomin. En förbättrad a-kassa stimulerar konsumtionen genom ett mindre inkomstbortfall, men också genom att möjliggöra ett lägre sparande.
- **Trygga kommunsektorns villkor.** Ett tillfälligt höjt generellt statsbidrag skulle trygga de ekonomiska förutsättningarna och stabilisera konjunkturen. En ordning där statsbidragen varierar med konjunkturen på ett förutsebart sätt behöver inrättas.

LO-ekonomerna gör också en fördjupning om ungdomsarbetslösheten, en av de frågor som står högst på den ekonomisk-politiska dagordningen. Vår analys visar att ungdomsarbetslösheten har blivit ett, relativt sett, allt större problem. Men det finns också överdrifter i debatten som riskerar att leda till fel slutsat-

ser. Brister i den grundläggande utbildningen förklarar mycket av den svaga förankringen på arbetsmarknaden. Den höga andelen tidsbegränsade anställningar är också en viktig faktor.

2. Splittrad omvärld

VISSA LJUSPUNKTER kan skönjas i den globala ekonomiska utvecklingen. En del positiva indikatorer finns i *de nordiska länderna, Tyskland och USA*, med ökad tillväxt och en stabil utveckling (i USA till och med återhämtning) på arbetsmarknaden. För svensk räkning är detta särskilt intressant eftersom det handlar om för oss mycket viktiga exportmarknader. Samtidigt växlar tillväxttakten i Asiens ekonomier ner, om än från en mycket hög nivå.

Men utsikterna för länder med strukturella obalanser är betydligt sämre. *Europa* är till delar förlamat av skuldcris och osäkerhet på finansmarknaden. Både IMF och EU-kommissionen har i sina senaste prognoser reviderat ner den förväntade tillväxten för euroområdet.

Budgetkonsolidering och kvardröjande effekter av åtstramningspolitik har i många länder en hämmande inverkan på den ekonomiska utvecklingen. Begränsat budgetutrymme för enskilda länder samt politiska avvägningar dämpar förväntningar på stimulansåtgärder för att motverka detta. Den monetära politiken väntas vara fortsatt expansiv under hela prognosperioden i både euroområdet och USA.

Det finns risk för att prognosen är alltför positiv, i synnerhet vad gäller Europa. Fortsatt skuldcris och en än mer utdragen ekonomisk nedgång via kreditåtstramning och lägre efterfrågan är en möjlig utveckling. En sådan utveckling påverkar även andra delar av världen negativt, exempelvis den exportkänsliga kinesiska ekonomin. En försvagning av den globala efterfrågan, kan i sin tur, ytterligare försvaga europeisk produktion och sysselsättning.

BNP-utveckling, USA, Euro-området, Norge och Kina Procent årstakt

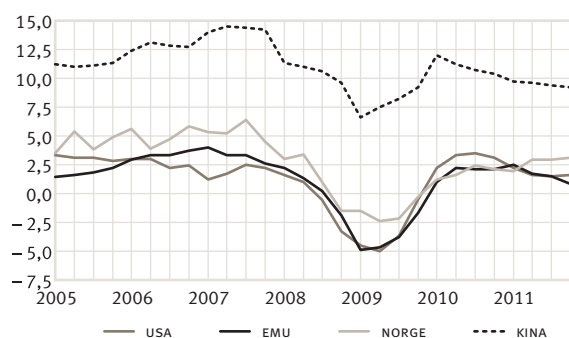

Diagram 2:1

Källa: Macrobond

2.1. Norden växer – men blygsamt

I *Danmark* ökade i fjol BNP med 1,1 procent, vilket var en betydligt svagare tillväxt än i de övriga nordiska länderna. Efter flera år av högt sparande finns nu potential för hushållen att öka sin konsumtion. Detta förstärks av stigande sysselsättning och en mer stabil fastighetsmarknad, till följd av lägre bostadsräntor. Samtidigt kommer exporten att fortsätta öka i år, om än i långsammare takt än under fjolåret.

Under fjolåret minskade sysselsättningen i offentlig sektor med 12 000 personer och ökade ytterst marginellt med 500 personer inom det privata näringslivet. Arbetslösheten har minskat något sedan hösten 2011, men bedöms att ligga kvar runt 6 procent under prognosperioden. BNP bedöms öka med 0,5 procent 2012 och 1,4 procent 2013.

I *Norge* tappade ekonomin fart mot slutet av 2011 och den privata konsumtionstillväxten har varit relativt svag. Men en stark arbetsmarknad med stigande sysselsättning, låga räntor och ett ovanligt högt sparande under föregående år bör ge en starkare konsumtion framöver. På sikt kan dock bostadsmarknaden, som har haft kraftigt stigande priser under senare år, bli ett orosmoln. Exporten, exklusive olja och gas, ser däremot ut att utvecklas något svagare.

Norsk arbetsmarknad är stark. Arbetslösheten har varit låg under hela finanskrisen och minskade under 2011 till 3,3 procent. I år ökar sysselsättningen relativt mycket, men eftersom arbetsutbudet också ökar påtagligt förblir arbetslösheten oförändrad i år och nästa år. Fastlands-BNP (exklusive olja och gas) ökade med 2,6 procent under 2011. I år och nästa år bedöms fastlands-BNP öka med 2,5 respektive 2,8 procent.

Finlands ekonomi saktade in under andra halvan av 2011 på grund av svagare export. I år fortsätter den svagare internationella efterfrågan att hämma exportutvecklingen, men efterfrågan stärks återigen nästa år. Därmed får inhemsk efterfrågan en stor betydelse för tillväxten i år.

Det finns dock faktorer som kommer att hämma den privata konsumtionstillväxten. Den finska regeringen har nyligen beslutat om budgetåtstramningar: skatterna höjs med 1,5 miljarder euro och utgifterna ska minska med 1,2 miljarder euro. Samtidigt ger den låga tillväxten en svag sysselsättningsutveckling. Arbetslösheten bedöms minska till 8 procent under 2012 och ligger sedan kvar oförändrad resten av prognosperioden. Finlands BNP ökade med 2,9 procent under 2011. Tillväxten bedöms sakta in till 0,6 procent i år för att sedan ta fart under 2013 med 1,8 procent.

Ekonomisk styrning i EU

Under kort tid har flera nya regler för att stärka styrningen av EU-ländernas ekonomier införts. Syftet är att stärka den ekonomiska stabiliteten i eurozonen. Det finanspolitiska handlingsutrymmet begränsas för medlemsstaterna genom att Kommissionen ges befogenhet att ge medlemsstaterna detaljerade rekommendationer om finanspolitisk inriktning.

I slutet av 2011 började det så kallade *sexpaketet* att gälla alla EU-länder. Det är ett lagpaket som omfattar ett ekonomiskt ramverk, bevakning av makroekonomiska obalanser och budgetkoordinering. Det så kallade *tvåpaketet* har adderat konkursregler och utökad överstatlig övervakning för länder som får finansiellt stöd från andra medlemsstater, stabilitetsfonden EFSF eller IMF (dessa regler ska enligt planerna bli klara i maj).

Under våren inrättades också den *Europeiska Stabilitetsmekanismen* (Europakten). Den ska upprätthålla euroländernas budgetdisciplin genom gemensamma budgetregler, stärkt övervakning och automatiska sanktioner. Till att börja med är paktens ett mellanstatligt åtagande men ambitionen är att den ska införas i EU-fördraget inom fem år. Alla EU-medlemmar erbjuds att ingå och Sverige har valt att ansluta sig, dock utan att vara bundet av paktens regler.

Ett gemensamt ekonomiskt ramverk kan verka förtroendeingivande och gynna den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. Men för att ett ramverk ska vara verkligt effektivt krävs att det även finns en plan för hur euroområdet ska komma åter till en situation med uthållig tillväxt. Idag finns ingen sådan, vilket är kraftigt hämmande för EUs ekonomiska utveckling.

2.2. Delar av Europa står still

Det finns stora skillnader mellan EUs medlemsstater. I år blir BNP-tillväxten positiv i bland annat *Tyskland*, *Frankrike* och *Storbritannien*. *Greklands* och *Portugals* ekonomier bedöms krympa.

Inflationen kommer att minska gradvis under resten av året, främst på grund av att de tidigare höga energipriserna går ner och avtagande tillväxt. Inflationen inom EU avtar och hamnar på strax över två procent i år (helår), för att avta ytterligare något 2013.

Arbetslösheten fortsätter att öka i EU. Under januari månad var 10,1 procent arbetslösa, vilket motsvarar 24,3 miljoner personer. I genomsnitt blev ytterligare 200 000 personer per månad arbetslösa under andra

KPI-utveckling, USA, Euro-området och Kina Procent årstakt

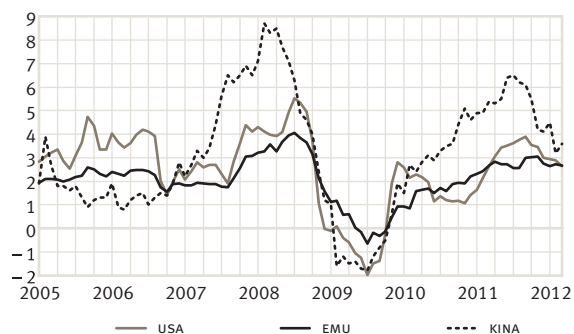

Diagram 2:2

Källa: Macrobond

halvan av 2011, enligt Kommissionen. Arbetslösheten i *Spanien* och *Grekland* väntas under prognosperioden öka till 24 respektive 19 procent. Båda länderna har en arbetslöshet bland unga (15–24 år) som är cirka 50 procent, enligt senast tillgängliga månadsdata.

Spanien har aviserat fortsatta nedskärningar, nu senast inom sjukvårds- och utbildningssektorn, i syfte att minska budgetunderskottet. Detta, i kombination med hög arbetslöshet, ökar risken för en lång period med låg tillväxt i Spanien. Eurogruppen har ökat kravet på Spanien att koma tillrätta med budgetunderskottet. Målet för 2012 är efter revidering ett underskott på 5,3 procent av BNP (Spaniens centralbank tror dock att det snarare hamnar på 5,8 procent). Statskulden som andel av BNP har på ett år ökat med 7,3 procentenheter.

I flera andra ekonomier fortsätter åtstramningarna i de offentliga finanserna. *Frankrikes* ekonomi står till exempel inför fortsatta utmaningar för kommande år i och med stora underskott i statsfinanserna och risk för ytterligare åtstramningsbehov, med negativa effekter på redan svag tillväxt. Samtidigt har arbetslösheten stigit kraftigt under krisåren. *Portugal* har fortsatt höga räntenivåer. IMF räknar med att Portugals statskuld stabiliseras kring 115 procent av BNP under 2013.

Storbritanniens ekonomiska utveckling påverkas fortfarande negativt av den starkt kontraktiva politik som har förts under senare år. Denna effekt väntas dock avta under kommande år. Svag inkomstutveckling och stigande arbetslöshet tynger ekonomin, medan en avtagande inflation och en förväntad svag ökning av privata investeringar mot slutet av detta år bidrar positivt.

Tyskland har jämfört med de flesta andra EU-länder klarat sig väl genom lågkonjunkturen och gör så även under prognosperioden. Men ekonomin växer endast svagt detta år, för att ta något mer fart 2013. Utsikterna för Tyskland beror till stor del av trög exportmarknads-

Den europeiska skuldkrisen

I efterbörden av den finansiella krisen kom den offentliga skuldsättningen att växa mycket snabbt i de flesta länder inom EU. Ökningen av den offentliga skuldsättningen beror bland annat på att den offentliga sektorn nu får bära stora delar av kostnaderna för spruckna tillgångsbubblor och underkapitaliserade banker.

Statsskuld i Grekland, Portugal, Italien, Spanien, Tyskland och Irland Procent av BNP

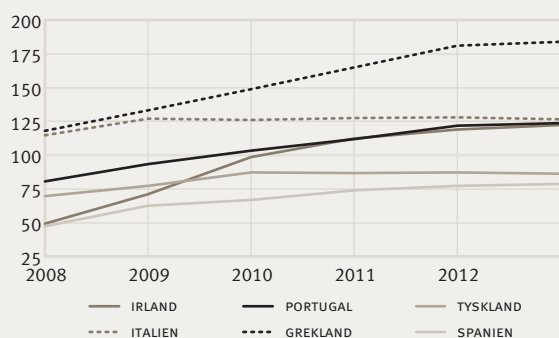

Diagram 2:3

Källa: Macrobond/OECD

Trots att den grekiska ekonomin saknade internationell konkurrenskraft kunde Grekland fram till mitten av år 2008 låna till ungefär samma ränta som Tyskland. Ränteskillnaden har därefter vuxit och sedan våren 2010 kan Grekland inte längre låna på den privata marknaden.

I början av mars 2012 nåddes en uppgörelse mellan grekiska staten och dess privata långgivare. Tar man hänsyn till förlängda löptider och lägre avkastning så motsvarar nedskrivningen cirka 75 procent av skulderna, i den del som innehavs av privata långgivare.

Den allmänna bilden är att situationen för euroländerna har lättat något under de senaste månaderna. Det syns bland annat genom att ränteskillnaden mellan Italien och Tyskland under början på 2012 har minskat, bland annat på grund av nytt politiskt ledarskap och insatser från EU och ECB.

10 års statsobligationsräntor, Tyskland, Spanien och Italien Månadsgenomsnitt

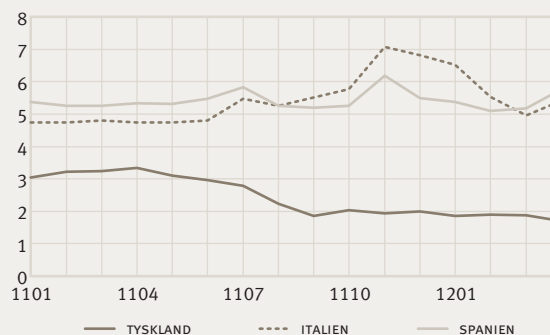

Diagram 2:4

Källa: Macrobond

Idag är Spanien det euroland vars ekonomiska framtid, vid sidan av Grekland, framstår som mest osäker. Landet har en statsskuld motsvarande cirka 70 procent av BNP, vilket är lägre än de flesta andra europeiska länder med ekonomiska problem. Landet har dock stora budgetunderskott och en mycket hög arbetslöshet. Arbetslösheten i Spanien är idag mer än dubbelt så hög som arbetslösheten i euroområdet i stort.

ECB har genomfört omfattande stödköp av skuld-papper från de euroländer som har pressats av stigande räntor. Detta har hållit tillbaka räntorna. ECB har dessutom lånat ut pengar till banker inom euroområdet. Finansieringen av banker i euroområdet har på ett påtagligt sätt underlättats genom att ECB på fördelaktiga villkor lånade ut cirka 500 miljarder euro i december 2011 och ytterligare ungefär lika mycket under februari 2012. ECBs agerande har bidragit till att pressa tillbaka statslåneräntan och har därmed gett krisländerna en bättre möjlighet att klara sin offentliga finansiering.

För att långsiktigt stabilisera ekonomin inom euroområdet så räcker det inte med insatser för att garantera staternas betalningsförmåga. Krisen är i grunden en konkurrenskraftskris och behöver mötas med insatser som ökar ländernas internationella konkurrenskraft och produktivitet.

utveckling. Ett fortsatt högt kapacitetsutnyttjande, en någorlunda stabil löneutveckling, relativt låg arbetslöshet och sjunkande inflation påverkar dock inhemsk efterfrågan i positiv riktning.

2.3. Ljusare utsikter för USA

Utsikterna för USA har blivit något mer positiva de senaste månaderna. Tillväxten förväntas bli 2,1 procent i år och 2,4 procent 2013. Industriproduktionen var i februari 4,0 procent högre än samma period 2011. En förklaring anses vara det milda vädret vilket har hållit uppe aktivitetsnivån inom byggssektorn. Statskulden motsvarar drygt 100 procent av BNP och ökar, givet att budgetunderskottet är drygt 7 procent.

Bytesbalans USA, Tyskland och Kina

Procent av BNP

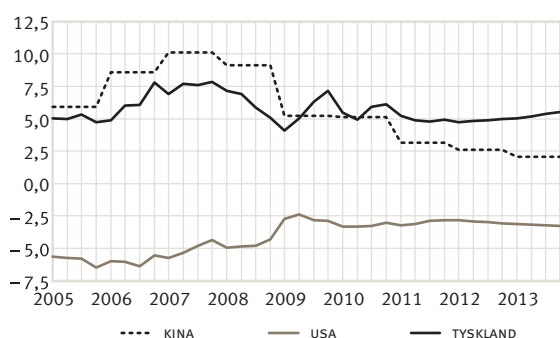

Diagram 2:5

Källa: Macrobond/OECD

Det politiska läget i den amerikanska kongressen har omöjliggjort ett stimulerande åtgärds paket ("Jobs bill"). Förväntningarna på finanspolitiken är små, åtminstone för perioden fram till presidentvalet i november. Penningpolitiken kommer fortsatt att vara expansiv och Federal Reserve har aviserat att styrräntan kommer att vara fortsatt exceptionellt låg (0–0,25 procent) fram till 2014. Inflationen ökade med 3,1 procent under 2011. I år hålls den inledningsvis uppe av lågt ränteläge och eftersläpande prisseffekter, för att sedan avta igen som följd av sjunkande priser på livsmedel och energi. Kommande tvåårsperiod väntas inflationen ligga runt 2 procent.

En del av problemen på arbetsmarknaden är fortsatt kopplade till bostadsmarknaden; efterfrågan på arbetskraft inom byggssektorn är begränsad och även arbetskraftens rörlighet påverkas negativt av att många hushåll har svårt att sälja sina bostäder utan stora förluster. Enligt USAs arbetsmarknadsdepartement ökade antalet sysselsatta utanför jordbrukssektorn under årets två första månader. Samtidigt ökade befolkningen, vilket innebär att sysselsättningsgraden inte påverkades i

någon större utsträckning. Långtidsarbetslösheten är fortsatt hög, men arbetslösheten sjunker totalt sett och kommer 2012–2013 vara drygt 8 procent.

2.4. Lägre tillväxt väntar Kina

Kinas period med tillväxt över 10 procent per år är sannolikt över. Under 2011 ökade produktionen med 9,2 procent. I vår prognos utgår vi från IMF:s bedömning från i februari om en real tillväxt 2012 och 2013 på 8,2 respektive 8,8 procent. Framför allt är det nettoexporten som kommer att bidra negativt till BNP-tillväxten framöver.

Inflationen har varit ett orosmoln över kinesisk ekonomi. För helåret 2011 uppgick KPI till 5,4 procent. Men fallande inflationssiffror tyder på att inflationen inte kommer att vara det största problemet för den ekonomiska politiken under de kommande åren. Månadsdata från den kinesiska statistikbyrån (NBSC) visar på en fallande inflation, vilket återspeglar delvis minskad produktion och efterfrågan, men också stabilare matpriser, som utgör cirka 30 procent av KPI. IMF:s bedömning är att inflationen under 2012 blir 3,3 procent.

Kina är mitt uppe i ett historiskt trendbrott på arbetsmarknaden. För första gången i modern tid minskar andelen personer i arbetsför ålder (15–64 år). De demografiska förändringarna, och det faktum att det inte längre finns någon stor arbetskraftsreserv på landsbygden, kommer sannolikt bidra till ett högt lönetryck. Minimilönerna steg med i snitt 22 procent under 2011. Enligt NBSC var arbetslösheten i slutet av 2011, 4,1 procent. I Kina mäts arbetslösheten som andelen arbetslösa av arbetskraften i städerna (på landsbygden är alla definitionsmässigt sysselsatta). Det finns därför anledning att tro att den verkliga arbetslösheten är betydligt högre än de officiella uppgifterna.

En väsentlig risk är att det uppstår en husprisbubbla.

Huspriser i omvärlden

Procent

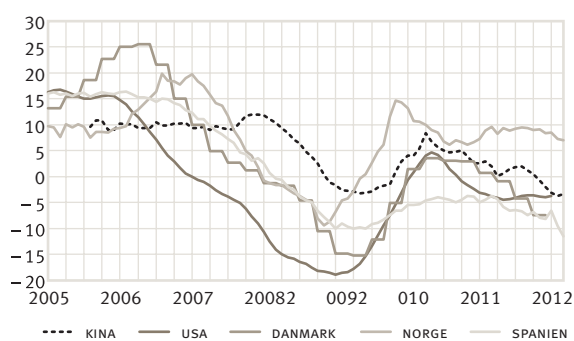

Diagram 2:6

Källa: Macrobond

Kina – på väg mot en ny tillväxtmodell?

Under de senaste tre årtiondena har Kinas ekonomi förändrats i grunden. Kina har gått från att vara en agrar planekonomi till en urban, industrialiserad ekonomi, till stor del marknadsbaserad. De ekonomiska reformerna i Kina sedan 1978 har fokuserat på att skapa regional koncentration, särskilt i kustprovinserna, genom att skapa rörlighet för produktionsfaktorer och varor på många marknader.

Den höga tillväxten, runt tio procent per år, har byggt på investeringsdriven tillväxt i kombination med en gradvis integration med den globala ekonomin. Omvärldsförhållandena har varit mycket gynnsamma: hög tillväxt, relativt öppna exportmarknader, stora utländska direktinvesteringar och fallande transportkostnader.

Kinas ekonomi befinner sig nu i en övergångsfas. Tillväxten kommer med stor sannolikhet att sakta in. En åldrande befolkning och stigande enhetsarbetskostnader bör leda till att tjänstesektorn växer. De stora produktivetsvinsterna av att skifta från jordbruk till industri är redan tagna. Fortsatt kapitalackumulering bidrar mindre till tillväxten i takt med att kapitalintensiteten stiger. Miljö och naturresurser är redan mycket hårt ansträngda.

Världsbanken och DRC, den kinesiska regeringens tankesmedja, har i en rapport försökt teckna en utvecklingsstrategi som skulle kunna möjliggöra att Kina tar steget in bland världens rikaste nationer och vilka utmaningar det skulle föra med sig.¹ I korthet handlar det om att Kinas tillväxt framöver ska drivas av teknologisk utveckling. De områden som tas upp är:

Strukturella reformer bör genomföras i form av gradvis avreglering av kapital, land och arbete samt ökad innovationstakt.

Grön utveckling genom bland annat offentliga miljöinvesteringar och förändrade incitament för lokala makthavare.

Jämlika möjligheter och välfärd för alla via satsningar på utbildning, hälsa och flexicurity.

Starkare skattesystem genom en budget (istället för fyra), transparens och tydliga regler för "utjämningsystemet" mellan olika regioner. Förhoppningsvis, kan detta leda till en ny kinesisk tillväxtmodell, där tillväxten drivs av teknologisk utveckling, snarare än av ständigt ökade insatser av arbete och kapital.

¹ China 2030: Building a Modern, Harmonious, and Creative High-Income Society.

Kina – prognos på lång sikt

Indikator	1995–2010	2011–2015	2016–2020	2021–2025	2026–2030
BNP, tillväxt	9,9	8,6	7,0	5,9	5,0
Arbetskraft, tillväxt	0,9	0,3	-0,2	-0,2	-0,4
Arbetsproduktivitet, tillväxt	8,9	8,3	7,1	6,2	5,5
Investeringar/BNP	46,4	42	38,0	36,0	34,0
Konsumtion/BNP	48,6	56	60,0	63,0	66,0

Tabell 2:1

Källa: DRC

Huspriser har historiskt varit mycket volatila i Kina. Regeringen har på olika sätt försökt kyla ner bostadsmarknaden, huvudsakligen genom krav på höjda egeninsatser. Utvecklingen i den europeiska ekonomin utgör också ett riskmoment, då den är av stor betydelse för den kinesiska ekonomin. En situation med krafti-

ga kreditåstramningar och fallande produktion i EU skulle slå hårt mot kinesisk export. Kinas offentliga finanser skulle dock tåla ett nytt relativt omfattande stimulanspaket, vilket skulle kunna dämpa effekterna av en fördjupad europeisk kris.

3. Svensk ekonomi: Svag tillväxt och hög arbetslöshet

- I skuggan av den europeiska skuldskrisen försvagas konjunkturen markant. Den dagkorrigerade BNP-tillväxten väntas i år stanna vid 0,4 procent. Nästa år väntas en viss återhämtning och BNP ökar med 2,5 procent.
- Konjunkturförsvagningen innebär att sysselsättningen bara ökar med sammantaget 30 000 personer i år och nästa år. Arbetslösheten väntas bli knappt 8 procent i genomsnitt både 2012 och 2013.
- Den underliggande inflationen bedöms hamna klart under Riksbankens mål.

KONJUNKTURÅTERHÄMTNINGEN efter finanskrisen fortsatte under de tre första kvartalen i fjol, men avslutningen på året blev dystert med ett fall i BNP på drygt 1 procent det fjärde kvartalet jämfört med kvartalet innan. Den europeiska skuldskrisen och den ökade oron på finansmarknaderna under sommaren 2011 med bland annat börsfall försvagade hushållens och företagets framtidstro och hushållens konsumtion minskade det tredje kvartalet. BNP-fallet det fjärde kvartalet förklaras främst av kraftigt fallande export.

Ledande indikatorer pekar mot att BNP-fallet det fjärde kvartalet i fjol var tillfälligt och inte början på en mer långsiktig nedgång. Bilden av större tillförsikt hos företag och hushåll och därmed ökande tillväxt under 2012 är tydlig i Konjunkturbarometern för mars. Av andra indikatorer som inköpschefsindex och SCBs

utrikeshandelsstatistik kan i varje fall utläsas en konjunkturförbättring det första kvartalet i år jämfört med det fjärde kvartalet i fjol.

Efter två år med stark BNP-tillväxt, 6,1 procent 2010 och 3,9 procent 2011, bedöms (den dagkorrigerade) BNP-tillväxten stanna vid 0,4 procent 2012. För såväl export som inhemsk efterfrågan väntas utvecklingen bli svag i år. Under 2013 väntas en återhämtning komma till stånd och BNP ökar med 2,5 procent. En viktig faktor för återhämtningen är att hushållens konsumtion repar sig.

Tillväxten på årsbasis 2012 ser ut att bli sämre än i vår prognos från i höstas. Det beror främst på att bostadsinvesteringarna nu väntas falla och att exporten väntas utvecklas svagare. I mångt och mycket sammanhänger den sämre prognosbilden med det dåliga utfal-

BNP i Sverige

Säsongsrensade kvartalsvärden

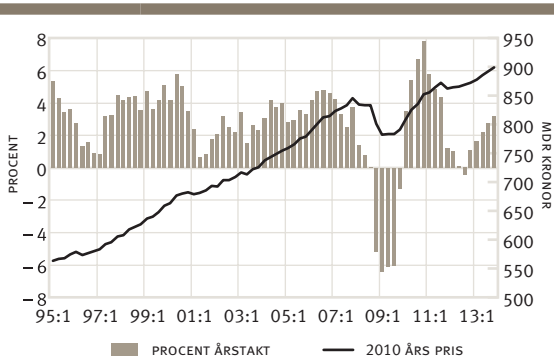

Diagram 3:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Försörjningsbalans

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Privat konsumtion	3,7	2,1	1,0	3,0
Offentlig konsumtion	1,9	1,8	0,9	0,9
Investeringar	7,7	5,8	0,0	4,0
Lagerinvesteringar ¹	2,1	0,7	-0,9	0,0
Export av varor och tjänster	11,7	6,8	1,6	5,2
Import av varor och tjänster	12,7	6,1	0,5	5,7
BNP	6,1	3,9	0,0	2,5
BNP, kalenderkorrigerad			0,4	2,5

Tabell 3:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

¹ Förändring i procent av föregående års BNP.

let i slutet av fjolåret. Vår syn på utvecklingen under loppet av innevarande år är ungefär densamma.

Avmattningen i år kan ses som en ganska normal konjunkturedgång och går inte att jämföra med det som hände i samband med finanskrisen. Svensk ekonomis stora exportberoende innebär att den långsammare utvecklingen av den internationella handeln kommer att bli kännbar. Samtidigt fortsätter inbromsningen av den inhemska efterfrågan. Hushållen började bli mer försiktiga i samband med finansorn under sommaren 2011. I början av år 2012 tycks framtidstron, som den speglas i konjunkturbarometern och andra enkäter, dock så smått ha börjat komma tillbaka.

I prognosöversikten nedan beskrivs den förväntade utvecklingen av export, investeringar och hushållens konsumtion. Utvecklingen av den offentliga konsumtionen har antagits bli i linje med Konjunkturinstitutets bedömning i prognosen från mars i år. Vår prognos för importen bygger på (skattade) historiska samband mellan importen och efterfrågan, där hänsyn tas till att importinnehållet varierar mellan olika efterfrågekomponenter.

På arbetsmarknaden väntas konjunkturedgången föra med sig att sysselsättningsökningen stannar vid 30 000 personer i år och nästa år sammantaget.

Arbetslösheten väntas bli hög de närmaste åren, knappt 8 procent i genomsnitt både 2012 och 2013.

3.1. Prognosförutsättningar och risker

I beräkningarna har vi utgått från att Riksbanken håller reporäntan på 1,5 procent under prognosperioden. Det skiljer sig något från Riksbankens prognos från april i år som innebär en viss ränteuppgång från våren 2013.

När det gäller finanspolitiken för 2013 har vi baserat vårt antagande på Konjunkturinstitutets prognos som innebär att 3 miljarder kronor används för offentlig konsumtion, 3 miljarder kronor används till offentliga investeringar och 2 miljarder kronor avsätts till transfereringar till hushållen. Samtidigt ökar det offentliga finansiella sparandet med 2 miljarder kronor genom att den genomsnittliga kommunalskatten höjs. Sammantaget innebär det ofinansierade åtgärder som omfattar 6 miljarder kronor.

Den i tillbakablickande perspektiv relativt starka kronkursen har i prognosberäkningarna antagits vara stabil under prognosperioden. Faktorer som bytesbalans, statsfinanser och styrränteskillnader talar för fortsatt stark krona. En motverkande faktor är att kronan är en liten valuta som brukar försvagas i orostider, även om den tendensen tycks ha minskat på senare tid.

Vår syn på skuldskrisen i Europa är densamma som i vår höstprognos. Problematiken kommer att påverka tillväxtutsikterna under flera år framåt även om de aku-

ta problem som dyker upp kan hanteras. Riskerna för en betydligt sämre internationell utveckling, orsakad av växande oro på de finansiella marknaderna, är dock stora. Det skulle förändra prognosbilden dramatiskt.

Det finns naturligtvis möjligheter till en bättre utveckling för den svenska ekonomin än den i vår prognos. Det kan bli verklighet genom att det förs en bättre ekonomisk politik. I första hand handlar det om en mer expansiv penningpolitik som skulle driva upp hushållens konsumtion. Men även finanspolitiken skulle kunna bidra till ökad efterfrågan.

3.2. Krisen i euroområdet dämpar exporten

Den dramatiska ned- och uppgången i världshandeln i samband med finanskrisen hade en mycket stor inverkan på svensk varuexport som sjönk med drygt 18 procent 2009 och ökade med över 15 procent 2010. Under 2011 bromsade exporten in i spåren av den europeiska skuldskrisen och exporttillväxten stannade vid drygt 8 procent. Till bilden hör ett överraskande starkt tredje kvartal följt av en kraftig minskning av exporten det fjärde kvartalet.

SCBs utrikeshandelsstatistik för januari och februari tyder på att fallet i varuexporten det fjärde kvartalet i fjol var tillfälligt och vi förväntar oss en viss uppgång i år. Samtidigt pekar statistik över orderingång, liksom information från konjunkturbarometern, inköpschefsindex och exportchefsindex mot att exporttillväxten blir långsam.

Det är den europeiska skuldproblematiken som sätter sin prägel på utvecklingen av svensk export framöver. Även om situationen stabiliseras och akuta problem kan undvikas så innebär stora sparbehov i omvärlden att efterfrågan utvecklas svagt. Den efterfrågan som svensk exportindustri möter växer därför långsamt i år och nästa år. Gynnsamt i sammanhanget är att tillväxten i några av de viktigaste avnämländerna för svensk export, som Tyskland och de nordiska länderna, väntas bli klart bättre än genomsnittet i Europa.

Svensk industris konkurrenskraft, i termer av relativa arbetskraftskostnader och växelkurs, bedöms vara i stort sett stabil de närmaste åren. Exporten bestäms därför i hög grad av hur marknaden utvecklas. Sammantaget väntas varuexporten öka något långsammare än marknaden, med 1,5 respektive något över 5 procent 2012 respektive 2013. Exporten av tjänster väntas också växa ganska måttligt i skuggan av dämpad efterfrågan i omvärlden.

Konjunkturavmattningen i år skiljer sig avsevärt från det som hände i samband med finanskrisen. Nu ökar exporten av varor om än svagt, medan den 2009 föll med drygt 18 procent. Detta märks även på industriproduktionens utveckling som följer exportutvecklingen relativt väl. I år väntas en i stort sett oförändrad

industriproduktion jämfört med 2011 medan den 2009 föll med mer än 20 procent.

Export av varor

Säsongrensade kvartalsvärden

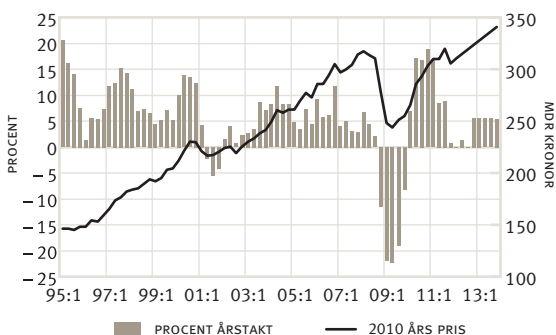

Diagram 3:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

Industriproduktionen

Säsongrensade kvartalsvärden

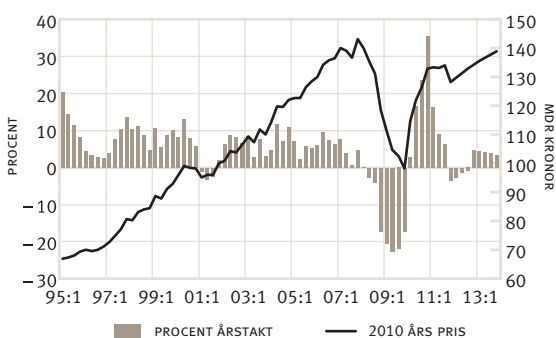

Diagram 3:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

3.3. Svag investeringsutveckling

De fasta bruttoinvesteringarna ökade med i underkant av 6 procent i fjol. Utvecklingen dämpades dock markant under det andra halvåret och det fjärde kvartalet föll bostadsinvesteringarna kraftigt jämför med det tredje kvartalet.

I en miljö som kännetecknas av svag efterfrågan och osäkra framtidsutsikter måste förväntningarna på investeringsutvecklingen vara lågt ställda. Men den låga investeringsnivån efter fallet 2009, liksom det relativt höga kapacitetsutnyttjandet och hygglig lönsamhet, talar för att en nedgång i investeringarna kan undvikas.

I år väntas de totala investeringarna vara oförändrade jämfört med fjolåret. Investeringsutvecklingen präglas av fallande bostadsinvesteringar och en viss minskning av de offentliga investeringarna. Investe-

ringarna i näringslivet exklusive bostäder väntas öka med några procent. År 2013 väntas bostadsinvesteringarna åter öka och näringslivets investeringar växer något snabbare än i år. Sammantaget stannar ökningen av de totala investeringarna vid måttliga 4 procent.

Vår syn på investeringsutvecklingen i näringslivet ligger i linje med vad som kan utläsas i SCBs investeringsenkät från februari. Enligt enkäten planerar industriföretagen för investeringar i storleksordningen 2 procent i år. När det gäller investeringsplanerna i det övriga näringslivet är bilden i enkäten splittrad. Energisektorn, som i fjol hade ett mycket svagt år i termer av investeringar, utmärker sig genom att planera för kraftiga investeringsökningar.

Bruttoinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

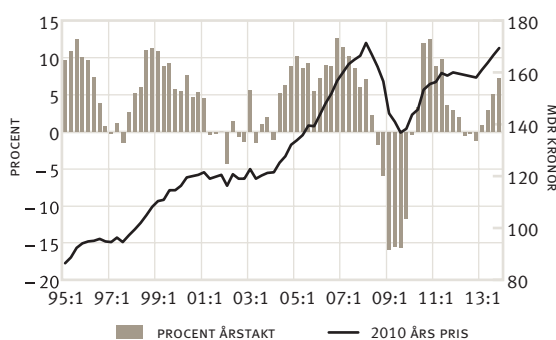

Diagram 3:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

Bostadsinvesteringarna ökade med nästan 13 procent helåret 2011 jämfört med året innan trots att avslutningen av året var så dålig. Det fjärde kvartalet i fjol rapporterades dessutom en mycket kraftig minskning av antalet påbörjade lägenheter. Det kommer att påverka de i nationalräkenskaperna redovisade bostadsinvesteringarna negativt under hela 2012. Mot bakgrund av stigande priser på villor och bostadsrätter, samt ett betydande behov av nya bostäder, väntas bostadsinvesteringarna vända upp under 2013.

De offentliga investeringarna väntas sammantaget minska i år och nästa år. Undantaget är de statliga investeringarna som ökar 2013 till följd av infrastruktursatsningar.

Den gradvisa försvagningen av efterfrågan 2011 innebär en oönskad lageruppbyggnad. I år avvecklar företagen de oönskade lagervolymer som innebär att lagerinvesteringarna dämpar efterfrågan påtagligt i år.

3.4. Gradvis ökande konsumtionstillväxt

Hushållens konsumtion ökade enligt nationalräkenskaperna med endast drygt 2 procent 2011 jämfört med

året innan, trots en påtagligt stark utveckling av hushållens inkomster. Den måttliga konsumtionsökningen förklaras främst av en kraftig minskning av hushållens konsumtionsutgifter under det tredje kvartalet. Stor osäkerhet kring utvecklingen i omvärlden, mot bakgrund av den ekonomiska situationen i euroområdet, och förväntningar om sjunkande huspriser kan förmodas ligga bakom nedgången.

I år och nästa år väntas hushållens inkomster öka långsammare än i fjol, mycket beroende på att den svaga sysselsättningen håller tillbaka lönesummans ökning. Det bedöms ändå finnas grund för en successivt ökande konsumtionstillväxt.

Enligt Konjunkturinstitutets hushållsbarometer har den så kallade konfidensindikatorn (CCI), som används för att sammanfatta stämningläget i hushållen, stigit de senaste månaderna och den ligger nära sitt genomsnittliga värde. Det kan vara ett tecken på att hushållens oro för utvecklingen i omvärlden börjar mildras. Samtidigt utvecklas försäljningen i detaljhandeln hyggligt. Det saknas dock inte motverkande krafter

och mer negativa signaler: arbetslösheten väntas öka i år och antalet nyregistrerade bilar ligger på en låg nivå.

Vår tro på en ökande konsumtionstillväxt vilar i första hand på en positiv utveckling för hushållens förmögenheter och det faktum att hushållens sparande är högt i utgångsläget.

3.5. Hushållens sparande

Reporäntan ligger idag på 1,5 procent. Vi utgår från att riksbanken håller reporäntan på denna nivå under hela prognosperioden. Dessutom antar vi att dagens räntespreadar mellan reporäntan, Stibor och rörlig bostadsränta ligger kvar på dagens relativt höga nivåer. Då kommer den rörliga bostadsräntan under prognosperioden att ligga kvar på 4 procent. Även räntespreadarna mellan statsobligationsräntan, bostadsobligationsräntan och fast boränta antas ligga kvar på dagens relativt höga nivåer.

Privat konsumtion

Säsongsrensade kvartalsvärden

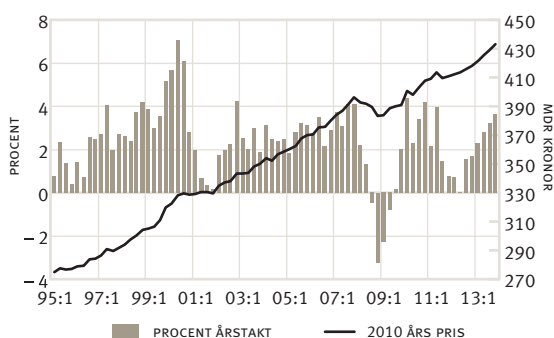

Diagram 3:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

Hushållens konfidensindikator (CCI)

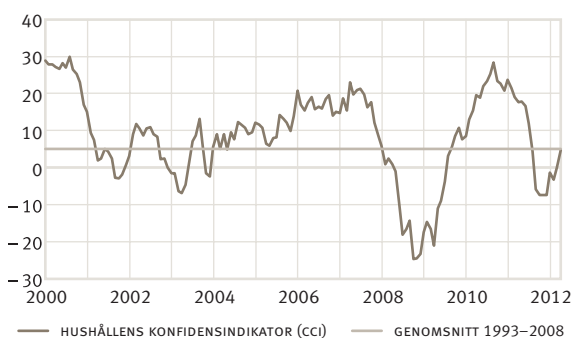

Diagram 3:6

Källa: KI-barometern

Reporänta och rörlig bostadsränta

Procent

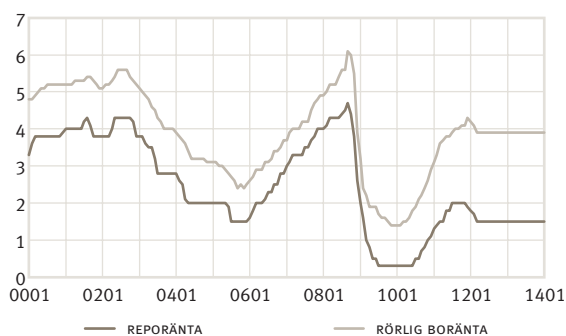

Diagram 3:7

Källa: Riksbanken, SCB samt egna beräkningar

Statsobligationsräntorna är idag onormalt låga relativt reporäntan. Den 2-åriga statsobligationsräntan är lägre än reporäntan och den 7-åriga ligger ungefär i nivå med reporäntan. Under prognosperioden antas obligationsräntorna stiga så att den 2-åriga mot slutet av 2013 ligger knappt 0,5 procentenhet över reporäntan och den 7-åriga drygt 0,5 procentenhet över den 2-åriga statsobligationsräntan. Med dessa antaganden om räntespreadar kommer en oförändrad reporänta att medföra att den genomsnittliga bostadsräntan, räknat som ett vägt genomsnitt av rörliga och fasta räntor, endast kommer att stiga mycket svagt fram till slutet av 2013.

Hushållens förmögenhetsvärden börjar stiga

Hushållssektorns förmögenhetsvärden utgörs främst av småhus. Prisutvecklingen på småhus styrs i hög grad av förändringar i bostadsräntan. Räntans effekter på priserna beror på hur stabila hushållen tror att dessa

ränteförändringar är. Under finanskrisen var den genomsnittliga bostadsräntan endast 2 procent. Denna låga nivå ansågs inte vara långsiktigt stabil och hushållen förväntade sig att räntan skulle bli betydligt högre om något år. Detta har tagits hänsyn till vid beräkningen av räntans effekter på huspriserna. Därför beräknas sambandet mellan de senaste årens stora ränteförändringar och småhuspriserna ha varit svagare än normalt.

Villapriserna (enligt SCBs fastighetsprisindex) gick ned under fjärde kvartalet 2011. Utvecklingen av HOX-index indikerar att denna nedgång kommer att fortsätta under första kvartalet 2012 fast i en lugnare takt. Därefter kommer priserna att vända upp under andra kvartalet.

Nedgången under fjärde kvartalet var så stor att det medförde att priserna under loppet av 2011 minskade med 3 procent. Den fortsatt relativt låga bostadsräntan väntas till slut ge positiva effekter på bostadspriserna och under loppet av 2012 och 2013 väntas de stiga med 7 respektive 4 procent. Mätt mellan årsgenomsnitten skulle priserna då bli oförändrade år 2012 och stiga 7 procent 2013.

Villaprisernas utveckling

Förändring mellan årsgenomsnitt, procent

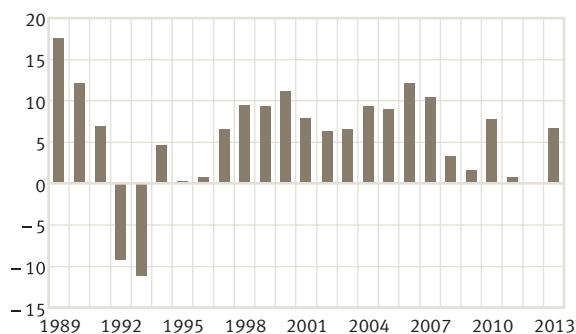

Diagram 3:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Aktievärdena föll under loppet av 2011 med 14 procent. Under första kvartalet 2012 började de stiga men därefter har uppgången kommit av sig. Vi antar att börsvärdena under resten av året som genomsnitt kommer att stiga svagt och först under 2013 blir ökningstakten mer stabil.

Hushållssektorns samlade förmögenhet består främst av villor, aktier och andra börsberoende fonder. Utvecklingen av dessa värden har stor betydelse för hushållens sparkvot. I resultaten nedan ingår aktier och fonder med halva sitt värde för att de anses ha hälften så stor inverkan på sparkvoten som småhus.

Hushållens förmögenhetsvärden minskade under 2011, vilket i en balansräkning visas som att hushållens eget kapital minskade. Nedgången blev 7 procent

och var nästan lika stor som under 2009 då nedgången blev 10 procent.

Eget kapital, 1 januari respektive år

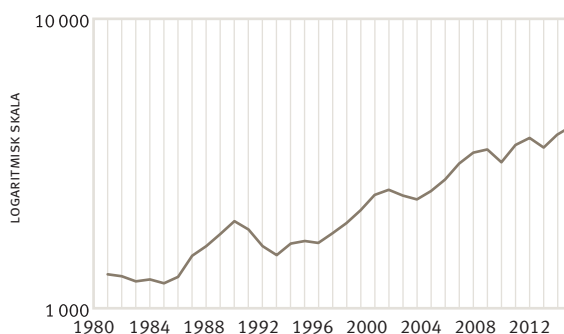

Diagram 3:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

När hushållssektorns eget kapital minskar så sjunker sektorns soliditet. Skulderna blev för höga relativt tillgångarna. Detta skapade en oro för att hushållssektorns skuldsättning började bli för hög vilket ledde till att hushållssektorn började dra ned på takten i sin upplåning. Jämfört med 2010 väntas nyupplåningstakten i år att bli mer än halverad.

Hushållens skulder

Förändring under loppet av året, procent

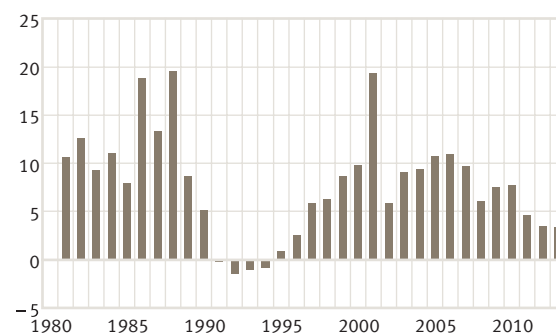

Diagram 3:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

Hushållssektorns soliditet beräknas ha legat på en mycket låg nivå i början av 2012. Soliditeten beräknas till och med ha varit lägre än i början av finanskrisåret 2009. Den lägre takten i nyupplåning och förväntan om stigande förmögenhetsvärden kommer att medföra att soliditeten stiger under prognosperioden. Hushållen kommer då att åter börja använda en större del av sina inkomster till konsumtion. Sparkvoten som först väntas fortsätta att stiga 2012 kommer därför att vända ned 2013.

Hushållssektorns sparkvot och soliditetsställning Årsgenomsnitt och 1 januari

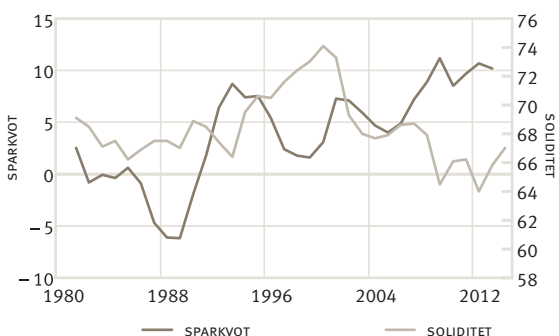

Diagram 3:11

Källa: SCB samt egna beräkningar

3.6. Svag sysselsättningsutveckling ger hög arbetslöshet

Efter den stora sysselsättningsnedgången i samband med finanskrisen har arbetsmarknaden förbättrats och sysselsättningen har ökat stadigt sedan slutet av 2009. Under 2011 har ökningstakten efter hand dämpats allt mer och under 2012 väntas några månader med minskande sysselsättning. På helårsbasis stannar sysselsättningsökningen 2012 vid endast 8 000 personer. Även 2013 väntas sysselsättningsökningen bli måttlig, drygt 20 000 personer.

Bilden av sysselsättningen i ledande indikatorer är inte särskilt illavarslande. Antalet nyanmälda lediga platser ligger fortfarande på en relativt hög nivå samtidigt som varslen ligger kvar på nivåer som vanligtvis är förknippade med ökad sysselsättning.

Det är ändå rimligt att förvänta sig att sysselsättningsutvecklingen, med viss fördröjning, anpassar sig till den avmattning av produktionen som ligger i prognosbilden. Men många företag vare sig kan eller vill

Nyanmälda platser och varsel 3 månaders glidande medelvärde, 1 000-tal

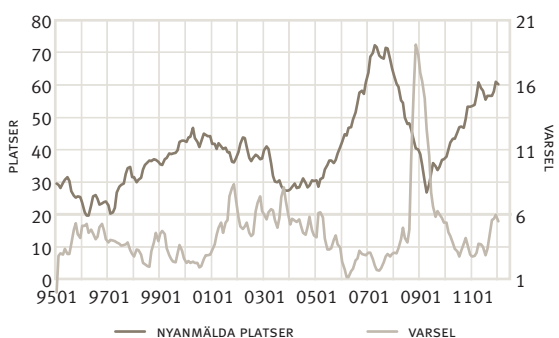

Diagram 3:12

Källa: Arbetsförmedlingen samt egna beräkningar

Arbetslöshet (ILO-definition) 15-74 år Procent

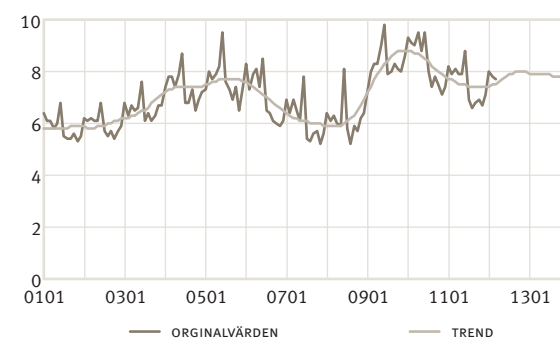

Diagram 3:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättning och arbetskraft 15-74 år Originalvärden och trender, 1 000-tal

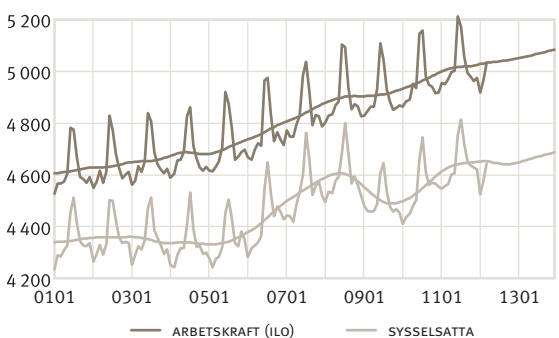

Diagram 3:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättningsgrad Procent

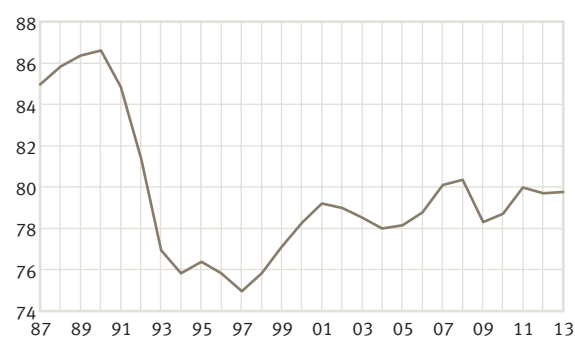

Diagram 3:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

anpassa antalet arbetade timmar fullt ut till den svagare produktionsutvecklingen. Det innebär en betydligt långsammare produktivitet utveckling än normalt 2012 och att en mer påtaglig återhämtning av produktiviteten, efter det stora fallet i samband med finanskrisen, ligger bortom prognosperioden.

Avmattningen 2012–2013 är bred: såväl utvecklingen av exporten som inhemsk efterfrågan dämpas. Det innebär en mer likartad sysselsättningsutveckling mellan olika sektorer än tidigare, i samband med finanskrisen, då industrin drabbades särskilt hårt.

Sysselsättningsgraden i åldergruppen 20–64 år landar på knappt 80 procent 2013. Det är något lägre än under de goda sysselsättningsåren 2007 och 2008.

Arbetsutbudet ökade med 58 000 personer förra året, vilket är mer än dubbelt så snabbt som var att vänta med hänsyn tagen enbart till demografin. Framför allt är det antalet personer som står utanför arbetskraften på grund av sjukdom som har minskat mer än vad som kan förklaras av demografin. Detta speglas också av en minskning av antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning (förtidspensionärerna).

Den kraftiga trendmässiga ökningen av arbetsutbudet avtog i början av 2011 och det senaste halvåret har utbudet bara ökat svagt. Mot den bakgrunden väntas ökningen av arbetskraften i år stanna vid cirka 25 000 personer. Det är mindre än vad som kan förväntas sett utifrån den demografiska utvecklingen och ett minskat inflöde till sjuk- och aktivitetsersättning. En möjlig förklaring är att det svaga arbetsmarknadsläget, där sysselsättningen mer eller mindre har stått stilla ett tag och förväntas sjunka något framöver, håller tillbaka utbudet. Nästa år väntas genomslaget bli större från det faktum att befolkningen i arbetsför ålder växer och att färre får sjuk- eller aktivitetsersättning. Arbetsutbudet ökar då med cirka 30 000 personer.

Den svaga sysselsättningsutvecklingen innebär en genomsnittlig arbetslöshet på något under 8 procent både 2012 och 2013. Bakom detta ligger att arbetslösheten under hösten i år väntas nå upp till 8 procent och sedan bara långsamt minska under resten av prognosperioden.

3.7. Löner och vinster

2012 års avtalsrörelse är nu i full gång. Flera stora förbund på arbetar- och tjänstemannasidan har tecknat ettåriga avtal. Industrins och handelns avtal löper ut den 31 mars 2013 och byggnadsindustrins 31 februari. Industrin och byggnadsindustrin tecknade centrala avtal om löneökningar om 2,6 procent och inom detaljhandeln tecknades avtal om 3,3 procent.

De avtal som har tecknats har gett cirka 75 procent av lönekravet. I denna prognos har antagits att de efterföljande avtalen också ger cirka 75 procent av lönekravet.

Dessutom har antagits att de lokala förhandlingarna inom industrin och byggbranschen, samt för alla tjänstemän, höjer lönerna med ytterligare 0,5 procent.

Industrins avtal från 2010 innehöll löneökningar i juni 2011. Detta ger ett positivt så kallat överhång in i 2012. Sammantaget med centralt avtalade retroaktiva löneökningar höjer de centrala avtalshöjningarna under 2011 industrins genomsnittliga löner med 1 procent 2012. Detta medför att industrins löner väntas öka med 4 procent 2012 medan lönerna i den övriga ekonomin ökar med 3 procent.

I hela ekonomin beräknas lönerna i genomsnitt öka med drygt 3 procent som årstakt 2012 och 2013. Detta skulle bli högre än under den förra avtalsperioden då lönerna ökade med lite drygt 2,5 procent 2010 och 2011.

Industrins avtal löper nu på 14 månader, vilket sänker årstakten 2013 med 0,5 procentenhet. Lönerna antas därför öka med 3 procent medan de i den övriga ekonomin antas öka med nästan 3,5 procent.

I näringslivet beräknas lönerna som genomsnitt öka med drygt 3 procent i årstakt under 2012 och 2013. Dessa löneökningar kan stämmas av mot tre faktorer: näringslivets vinster, underliggande produktivitet och omvärldens löneökningar.

Näringslivets vinster har återhämtat sig efter finanskrisen 2009. Kapitalavkastning och bruttovinstandel i näringslivet (exklusive bostäder och andra fastigheter) börjar nu komma upp på mer långsiktigt hållbara nivåer. År 2011 blev kapitalavkastningen 14 procent, enligt beräkningar som har gjorts utifrån de svenska nationalräkenskaperna. Dessa vinster kan jämföras med rekordåren 2006–2007 då kapitalavkastningen låg på 16 procent och med bottenåret 2009 då kapitalavkastningen blev 9 procent. Under lågkonjunkturen i början av 2000-talet låg kapitalavkastningen på omkring 11 procent.

Konjunkturförsvagningen 2012 medför en nedgång

Två vinstmått i näringslivet

Exklusive fastighetsförvaltning

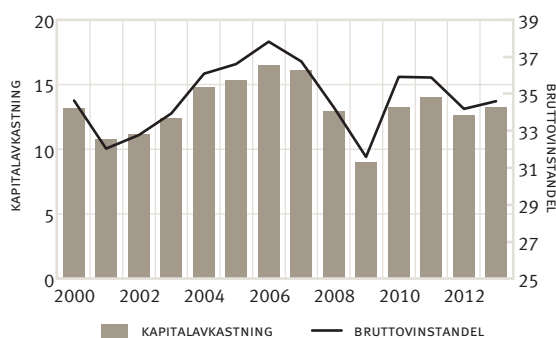

Diagram 3:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

i vinsterna och kapitalavkastningen sjunker till 13 procent. År 2013 väntas vinsterna stiga då konjunkturen vänder upp. Vinsterna under prognosperioden 2012–2013 blir därmed högre än under konjunktur nedgången i början av 2000-talet.

Kapitalavkastning utgör avkastning på en riskfylld investering. Den kan jämföras med avkastningen på en riskfri placering som den svenska obligationsräntan. Skillnaden mellan dessa visar en så kallad riskpremie som även kan tolkas som hur pass bra vinstläget är i näringslivet.

Idag är statsobligationsräntan lägre än den var i början av 2000-talet. Detta medför att dagens vinstläge i näringslivet framstår som betydligt bättre än då. Vinstläget väntas under 2012–2013 ligga på omkring 11 procent vilket kan jämföras med att det i början av 2000-talet och krisåret 2009 låg på 6 procent. Under rekordåren 2006–2007 låg vinstläget på 12–13 procent.

Näringslivets vinstläge

Procent

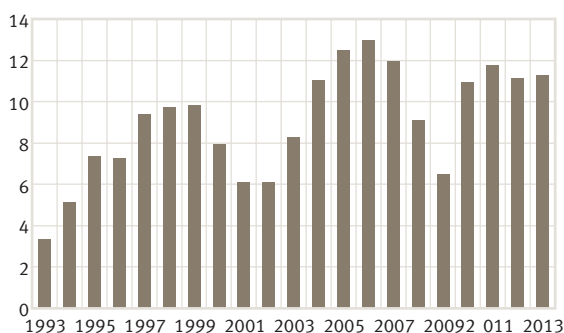

Diagram 3:17

Källa: SCB samt egna beräkningar

Dagens relativt höga vinstläge skulle till en del kunna vara ersättning för en högre osäkerhet. Konjunkturinstitutets konfidensindikatorer för näringslivet är ett mått på osäkerhet. Enligt denna indikator är osäkerheten nu högre än under 2006–2007 men lägre än i början av 2000-talet och betydligt lägre än 2009. Vinsterna och vinstläget under 2012–2013 verkar således i jämförelse med tidigare år vara relativt goda och ligga på nivåer som främjar investeringar. Det som nu håller tillbaka investeringarna är den svaga efterfrågan.

Utvecklingen av underliggande produktivitet, potentiell produktivitet, kan anses visa produktivitetens utvecklingen korrigerad för så kallad "labour hoarding", det vill säga att antalet insatta arbetstimmar i näringslivet överstiger behovet. Den underliggande produktiviteten utgör en betydligt stabilare grund för beräkningar av reallöneutrymmet än den registrerade produktiviteten.

Registrerad och underliggande produktivitet i näringslivet

Procentuell förändring

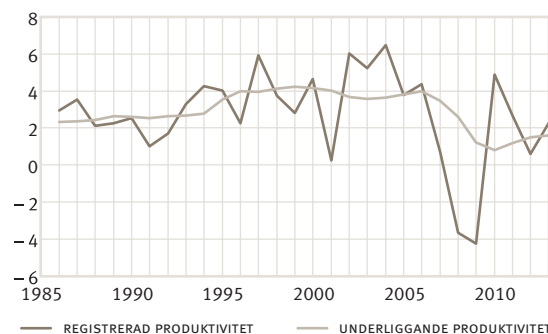

Diagram 3:18

Källa: SCB samt egna beräkningar

Trots att den underliggande produktiviteten är korrigerad för "labour hoarding", beräknas den ha sjunkit i samband med krisen 2009. Det berodde bland annat på att investeringarna föll. I takt med att investeringarna därefter har ökat, har även den underliggande produktiviteten stigit och börjar under prognosperioden närma sig en mer långsiktig tillväxttakt på 2 procent. Utrymmet för nominella löneökningar bestäms dessutom av hur mycket näringslivets priser kan öka. För att riksbankens inflationsmål på 2 procent ska hållas, så ska näringslivets priser sett över några år i genomsnitt öka med ca 1,5 procent.

Den svenska löneökningstakten bör ungefär följa löneökningstakten i vår närmaste omvärld. Men detta kan menas ett vägt genomsnitt av de viktigaste mottagarländerna av svensk export i Europa, de så kallade europanormsländerna. Utvecklingen av utgående löner i Sverige mäts med konjunkturlönestatistiken (KL). Eurostat bearbetar denna statistik från medlemsländerna för att öka jämförbarheten.

Näringslivets löner i Sverige och europanormsländerna

Procentuell ökning

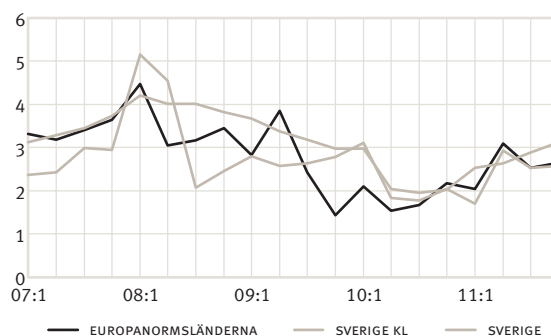

Diagram 3:19

Källa: SCB, Eurostat samt egna beräkningar

Den svenska löneutvecklingen, utgående löner, har sedan det andra kvartalet 2010 väl följt europanormsländernas. Eurostat redovisar en något annorlunda löneutveckling än vad SCB gör med KL. Enligt KL ligger nu den svenska löneökningstakten på 3 procent och enligt eurostat ligger den på 2,5 procent. Skillnaderna beror på något olika definitioner. Vid internationella jämförelser ska den svenska löneökningstakten enligt eurostats definition användas.

De utgående lönerna består av centralt och lokalt avtalade löneökningar.

De centralt avtalade löneökningarna i Europa varierar mellan länder. Nederländerna, Danmark, Finland och Norge tecknar avtal som höjer lönerna 2012 med 2–2,5 procent. Tyskland och Österrike tecknar högre avtal där lönerna ökar med 3–3,5 procent. I genomsnitt verkar avtalen för dessa länder att ge mellan 2,5 och 3 procent, vilket är något högre än 2011, men betydligt högre än 2010 då de centrala avtalen i genomsnitt gav 1,5 procent. Kollektivavtalen (centrala avtal) i Sverige har i genomsnitt utvecklats ungefär i samma takt. Till de centrala avtalen ska för de flesta länder också läggas ett påslag från lokala förhandlingar. I Tyskland och Österrike kan man förvänta sig att dessa påslag som vanligt blir marginella medan de i Norge som vanligt blir höga. I år väntas de utgående lönerna i Norge öka med 4–4,5 procent.

Löneutvecklingen i våra viktigaste grannländer, den väntade utvecklingen av vinster och underliggande produktivitet i det svenska näringslivet tyder på att en löneökningstakt under prognosperioden på 3–3,5 procent kan anses vara i takt med den samhällsekonomiska utvecklingen.

3.8. Inflationen hamnar under målet de närmaste åren

Den underliggande inflationen, mätt med KPIF som är rensat för prisseffekter av bostadsräntor, har sjunkit stadigt under mer än två års tid. Inflationen mätt med KPIF var i mars 1,1 procent, vilket ju inte är förenligt med inflationsmålet på 2 procent.

I år väntas inflationstrycket från kostnadssidan öka markant. Importpriserna ökar, men framför allt stiger enhetsarbetskostnaderna snabbt när produktivetsutvecklingen tillfälligt dämpas som en följd av avmattningen i ekonomin. Prisseffekten av stigande kostnader dämpas av att både importpriser och enhetsarbetskostnader utvecklades svagt under 2010 och 2011 och vinsterna steg. Därtill kommer att det svaga efterfrågeläget gör det svårt för företagen att vältra över ökade kostnader på konsumenterna genom prishöjningar. Eftersom företagen inte fullt ut kan kompensera höjda kostnader med höjda priser faller vinsterna tillbaka något.

Nästa år förbättras produktivetsutvecklingen påtagligt och företagen kan ta tillbaka en del av vinstnedgången året innan samtidigt som inflationen är fortsatt låg.

KPI och KPIF

Årlig procentuell förändring

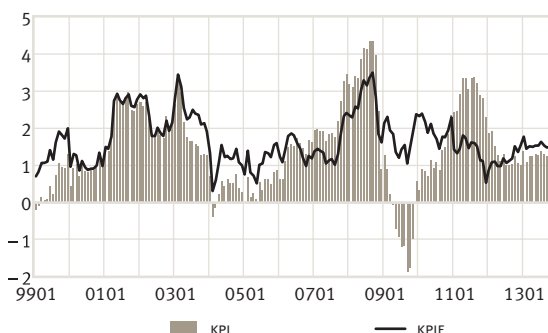

Diagram 3:20

Källa: SCB samt egna beräkningar

Investeringar

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Näringsliv	5,6	5,0	4,5	4,5
Industri	1,0	10,1	2,5	5,0
Övrigt näringsliv	6,7	3,8	5,0	4,4
Offentlig sektor	6,2	1,6	-2,9	-1,2
Bostäder	17,2	12,8	-7,2	7,0
Totalt	7,7	5,8	0,9	4,0

Tabell 3:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Timplöner	2,6	2,6	3,2	3,3
Arbetade timmar	3,2	2,3	-0,2	0,5
Lönesumma	3,1	5,6	3,3	4,0
Övriga faktorinkomster	-0,3	3,1	-1,2	6,3
Transfereringar	1,2	1,1	4,9	3,1
Skatter	0,9	2,6	3,8	4,9
Disponibel inkomst	2,6	4,6	3,0	3,7
Konsumentpris, IPI	1,4	1,3	0,8	1,2
Real disponibel inkomst	1,2	3,2	2,2	2,4
Privat konsumtion	3,7	2,1	1,0	3,0
Sparkvot ¹	8,5	9,7	8,9	8,3
KPI	1,2	3,0	1,4	1,3
KPIF	2,0	1,4	1,3	1,5
Prisförändringar under resp år				
Hushållens tillgångar	8,0	-1,8	8,9	7,0
Småhus+Mark	5,2	-2,8	6,7	4,1
Börsaktier	18,0	-14,4	13,0	12,1

Tabell 3:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

1 Inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner.

Produktion inom olika sektorer

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Näringsliv	8,1	5,3	0,4	2,9
Industri	19,6	6,6	-0,2	3,8
Byggnads	10,0	8,7	0,1	2,7
Övrigt näringsliv	4,8	4,6	0,5	2,6
Offentlig sektor	-0,1	0,7	0,4	0,6

Tabell 3:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsproduktivitet

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Näringsliv	3,4	2,3	0,6	2,3
Industri	17,4	4,3	1,1	4,1
Byggnads	2,6	2,9	-0,6	1,5
Övrigt näringsliv	-0,1	1,9	0,6	1,9
Offentlig sektor	0,2	0,2	0,5	0,4
BNP	3,1	2,1	0,6	1,9

Tabell 3:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Arbetskraft, ILO, 15-74	1,1	1,2	0,5	0,6
Arbetade timmar	3,2	2,3	-0,2	0,5
Arbetad tid per sysselsatt	2,1	0,0	-0,3	0,0
Sysselsatta, 15-74	1,0	2,1	0,2	0,5
Arbetslöshet, ILO, 15-74 ¹	8,4	7,5	7,8	7,9
Öppen arbetslöshet, 16-64 ²	6,0	5,3	5,5	5,5
Programdeltagare ³	3,7	3,5	3,7	3,8

Tabell 3:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

1 I procent av arbetskraften.

2 Exklusive arbetssökande heltidsstuderande. I procent av arbetskraften.

3 I procent av arbetskraften.

Sysselsättningen enligt NR

Förändring i tusental

	2010	2011	2012	2013
Totalt	48	100	8	22
Näringsliv	60	92	4	20
Industri	-9	6	-6	-2
Byggnads	11	16	3	4
Övrigt näringsliv	58	70	7	17
Offentlig sektor	-12	8	4	2

Tabell 3:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

Utgående löner

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Industri	2,9	2,6	3,4	3,0
Byggnads	1,9	3,0	3,2	3,4
Övrigt näringsliv	2,3	2,8	3,0	3,4
Offentlig sektor	2,8	2,2	3,0	3,4
Totalt	2,6	2,6	3,2	3,3
Näringslivet	2,5	2,8	3,3	3,2

Tabell 3:8

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

4. Mer expansiv ekonomisk politik nödvändig för full sysselsättning

DEN PÅTAGLIGA KONJUNKTURFÖRSVAGNING som nu kännetecknar den svenska ekonomin måste mötas med en mer expansiv penningpolitik och en mer aktiv finanspolitik. Passiviteten från Riksbanken och regeringens sida har ett tydligt pris i termer av förlorade jobb och minskad produktion.

Liksom i LO-ekonomernas förra prognos från hösten 2011 väntas den europeiska ekonomiska krisen, och den oro och den osäkerhet som den för med sig på de finansiella marknaderna, innebära en svag tillväxt i omvärlden under flera år framåt i tiden. Samtidigt förutsätts att utvecklingen blir hanterbar i så måtto att osäkerheten och oron inte övergår i en ny akut kris, med drastiska fall i konsumtion och investeringar. Samtidigt är det uppenbart att den nuvarande strategin för att lösa krisen är otillräcklig och delvis kontraproduktiv.

Bytesbalanskrisen i Europa kastar sin skugga över den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Avslutningen på 2011 blev dyster med ett fall i BNP på drygt 1 procent det fjärde kvartalet jämför med kvartalet innan och i år väntas BNP bara öka marginellt jämfört med 2011. Även om tillväxten efter hand väntas tillta så blir även 2013 ett förhållandevis svagt år och arbetslösheten fastnar på en hög nivå. Såväl för export som inhemsk efterfrågan blir utvecklingen dämpad framöver. Den kläna exportutvecklingen bestäms i allt väsentligt av att tillväxten i omvärlden väntas bli svag, men för inhemsk efterfrågan i allmänhet och hushållens konsumtion i synnerhet kan en annorlunda, mer expansiv ekonomisk politik än den som har aviserats och som vi har grundat våra beräkningar på, göra stor skillnad.

LO-ekonomerna anser att penningpolitiken snarast bör bli mer expansiv. En lägre räntebana de närmaste åren än den som Riksbankens direktion har gjort till sin är det i dagsläget mest självklara sättet att skapa förutsättningar för en mer gynnsam konjunkturutveckling. Det är en syn som verkar delas av flertalet bedömare, marknadsaktörer och därtill en minoritet i Riksbankens direktion.

De stimulansåtgärder som regeringen inom ramen för finanspolitiken har beslutat om för i år och aviserat för nästa år är mycket blygsamma. Enligt finansdepartementets beräkningar är finanspolitiken i själva verket åtstramande i år, trots den svaga konjunkturen. Enligt Konjunkturinstitutet är finanspolitiken svagt expansiv.

Regeringen lämnar över ansvaret för stabiliseringen av ekonomin till Riksbanken och bygger sina prognoser och bedömningar på att Riksbanken faktiskt sänker

räntan trots att Riksbankens majoritet tydligt signalerar att så inte kommer att bli fallet. Resultatet blir att ingen tar ansvar för stabiliseringspolitiken.

Sänker inte Riksbanken räntan blir det än viktigare att finanspolitikens inriktning är expansiv. Men LO-ekonomerna menar att det även vid en lägre räntebana finns behov av en mer aktiv och effektiv stabiliserande finanspolitik i den nuvarande konjunkturedgången. Risker för att den samlade ekonomiska politiken ska bli för expansiv i förhållande till konjunkturen de närmaste åren är liten.

Mixen av åtgärder är viktig. Sänkta arbetsgivaravgifter för ungdomar och sänkt restaurangmoms är i bästa fall ineffektiva åtgärder som i någon mån bidrar till att upprätthålla efterfrågan, men som troligen har en väldigt begränsad effekt när det gäller att öka den totala sysselsättningen.

LO-ekonomerna gör också en fördjupning om ungdomsarbetslösheten, den fråga som kanske står högst på den ekonomisk-politiska dagordningen. Det är viktigt att få analysen rätt för att kunna föreslå effektiva åtgärder.

4.1. Den europeiska krisen

Det finns tre möjliga synsätt på den pågående krisen i euroområdet:

- Vissa länder har bedrivit en oansvarig finanspolitik ("statsskuldskris")
- Orsaken är en kredit- och husprisbubbla som har spruckit ("finansskris")
- Grundläggande bytesbalans- och konkurrenskraftsproblem ("bytesbalansskris")

Den ekonomisk-politiska debatten i Sverige och Europa präglas av stor förvirring om vilken av dessa förklaringar som är mest korrekt. Uppenbarligen finns det också politiska agendor och inrikespolitiska hänsyn som påverkar både diagnos och förslag på lösning. Den svenska regeringen har varit en aktiv, och enligt LO-ekonomernas uppfattning, destruktiv aktör i detta politiska spel.

Alla tre synsätt är i någon mån motiverade. Men det är uppenbart att det viktigaste problemet är bristande konkurrenskraft i flera av valutaunionens medlemsstater. Denna problematik möjliggjordes av snabb kredit-tillväxt, som stimulerade konsumtion och bostadsinvesteringar. Det finns också länder, framför allt Grekland och Italien, som dessutom har en lång historik av dåligt skötta offentliga finanser.

Det råder ingen tvekan om att flera EU-länder står inför en stor strukturomvandling. Offentlig efterfrågan ska ersättas med extern efterfrågan. Frågan är endast på vilket sätt, i vilken takt och med vilka effekter på framför allt sysselsättningen. Bristande konkurrenskraft kan hanteras på två olika sätt:

- Devalvering. Det är traditionellt det snabbaste sättet, men med risk för inflation. De sydeuropeiska länderna kan dock inte återställa konkurrenskraft via förändringar i valutakursen så länge de är medlemmar i valutaunionen.
- Sänkta enhetsarbetskostnader. Genom sänkta löner och/eller högre produktivitetstillväxt än omvärlden återställs konkurrensförmågan. Detta är ofta en utdragen och plågsam process. Anpassningen sker via hög arbetslöshet och nedskärningar i offentliga utgifter, alternativt produktivitetshöjande offentliga investeringar. Risken för en permanent högre arbetslöshet är stor.

Stora underskott i de offentliga finanserna gör att inte ens de länder som skulle vilja devalvera har någon praktisk möjlighet. De sydeuropeiska länderna är beroende av stöd från andra euroländer för att kunna finansiera underskott och omsätta gamla lån. Devalvering utan stöd av övriga EMU-länder skulle i ett sådant läge troligen betyda betalningsinställelse. Eftersom inga kraftiga produktivetsförbättringar är i sikte så måste anpassningen för de sydeuropeiska länderna gå via sänkta löner.

Anpassningen skulle underlättas om länder med hög konkurrenskraft förde en mer expansiv politik, givet de ramar som euroområdet inflationsmål ställer upp. Ett problem är att Tyskland, som i kraft av sin ekonomiska styrka, dominerar den ekonomiska politiken inom euroområdet, inte fullt ut tycks dela denna syn. Den tyska regeringen ser i väldigt hög grad den europeiska krisen som ett resultat av missköta statsfinanser.

Det har däremot stått klart att Tysklands ekonomi hänger ihop med de sydeuropeiska länderna via det finansiella systemet och det faktum att tyska banker är en viktig långgivare till många av dessa länder. Tysklands primära intresse, och därigenom också ett övergripande mål för EUs politik, har varit att säkerställa att konkurrenskraftsproblemet inte mynnar ut i en statsskuldskris som hotar de tyska bankernas balansräkningar, via en betalningsinställelse eller nedskrivningar.

De länder som har varit i behov av finansiellt stöd från valutaunionen har som motprestation tvingats till kraftiga nedskärningar i de offentliga utgifterna. Kraftiga nedskärningar i en lågkonjunktur leder till lägre tillväxt om det inte finns andra delar av ekonomin som kan stå för efterfrågan. Eftersom den privata sektorn

i många av problemländerna samtidigt vill minska sin skuldsättning så har de offentliga nedskärningarna inneburit låg eller negativ tillväxt.

Inriktningen på den ekonomiska politiken i Europa är därför i stora delar kontraproduktiv. Den europeiska krisen får ingen uthållig lösning förrän de sydeuropeiska länderna har återställt sin konkurrenskraft. Men det kräver att den ekonomiska politiken lyckas med att:

- Hålla liv i högproduktiva företag.
- Skapa utrymme för offentliga produktivitetshöjande investeringar.
- Undvika massarbetslöshet som hotar den sociala sammanhållningen och det demokratiska systemets legitimitet.

LO-ekonomerna är av uppfattningen att de offentliga finanserna i eurozonens problemländer måste tillåtas att förbättras i en långsam takt, för att inte efterfrågan ska minska på ett ohållbart sätt. Ett kraftfullt stöd från ECB är en nödvändighet. Det finns utrymme för fortsatta räntesänkningar. Även mer utav monetär politik för att påverka de långa räntorna kan bli en nödvändighet. Positiva incitament i form av euroobligationer och lägre upplåningskostnader kan behöva göras tillgängliga för de länder som går igenom denna anpassning. EUs resurser, i form av strukturfonder och Europeiska investeringsbanken, måste användas till fullo för att bidra till att upprätthålla de offentliga investeringarna. En fungerande valutaunion kommer att kräva ett större inslag av gemensam finanspolitik, vilket förutsätter en större EU-budget.

4.2. Sänk räntan och se över den penningpolitiska strategin

LO-ekonomerna anser att Riksbanken bör sänka reporäntan vid de kommande mötena och hålla räntan låg under en längre period. Den räntebana som minoriteten i Riksbankens direktion har gjort till sin framstår som betydligt rimligare mot bakgrund av den svaga konjunkturen med hög arbetslöshet och en inflation under Riksbankens mål de närmaste åren.

LO-ekonomerna har i prognosen utgått från en räntebana som ligger kvar på 1,5 procent under 2012 och 2013. Vår prognos innebär att den underliggande inflationen stiger något i år för att sedan pendla omkring 1,5 procent under hela 2013. Samtidigt väntas arbetslösheten landa på något under 8 procent i slutet av 2013. Såväl prognosen för inflationen som vår bedömning av arbetslösheten visar att den räntebana som vi har baserat våra beräkningar på ligger för högt.

Riksbankens ränteprognos innebär att reporäntan ligger kvar på 1,5 procent till våren 2013 för att sedan öka gradvis. Riksbankens bedömning är att den underliggande inflationen stiger ganska snabbt under loppet

av 2013 och landar på cirka 2 procent i slutet av året. Samtidigt sjunker arbetslösheten, enligt Riksbanken, från knappt 8 procent till knappt 7,5 procent under 2013. Inflationen fastnar sedan vid 2 procent trots att arbetslösheten fortsätter att sjunka ner mot 6,5 procent. Kostnadstrycket från arbetsmarknaden är högt i år till följd av den svaga produktivitetsutvecklingen, men nästa år är utvecklingen mer normal. Det står därför inte klart varför inflationen i Riksbankens prognos stiger så pass snabbt under 2013.

Sedan inflationsmålet började gälla 1995 har penningpolitiken allmänt sett varit för stram. Med en lägre ränta hade inflationen kunnat hamna närmare målet och produktion och sysselsättning hade kunnat vara högre och arbetslösheten lägre. En bidragande orsak till att penningpolitiken tidvis har varit för stram är att det så kallade resursutnyttjandet tidvis har överskattats i Riksbankens prognoser. Att Riksbanken gör misstag är i sig inget konstigt. Det är mycket svårt att slå fast vad fullt resursutnyttjande är och hur det ska mätas. Men eftersom resursutnyttjandet är så viktigt för Riksbanken så måste Riksbanken vara tydlig med sitt agerande och lära sig av tidigare misstag.

Analysen av arbetslöshetens orsaker och sammansättning är av stor betydelse för synen på resursutnyttjandet. Om Riksbanken bedömer att arbetslösheten vid ett visst tillfälle huvudsakligen beror på svag efterfrågan på varor och tjänster kan den öka efterfrågan i ekonomin genom att sänka räntan. Om Riksbanken gör bedömningen att arbetslösheten har andra orsaker kommer man snarare att strama åt ekonomin.

När det diskuteras hur lågt arbetslösheten kan sjunka avses vanligen den så kallade jämviktsarbetslösheten, också kallad den långsiktigt hållbara arbetslöshetsnivån. Om arbetslösheten sjunker under jämviktsarbetslösheten förväntas lönerna öka snabbare och de högre löneökningarna resulterar i sin tur i högre prisökningar.

Ett sådant synsätt på jämviktsarbetslösheten innebär att jämviktsarbetslöshetens nivå beror på arbetsmarknadspolitiken och lönebildningen. Arbetsmarknadspolitikens uppgift är att minska riskerna för att det uppstår flaskhalsar i ekonomin. Lönebildningens uppgift är att hantera situationen då flaskhalsar uppstår så att inte lönerna ökar mer än vad inflationsmålet tillåter. Först när arbetslösheten är så låg att lönerna ökar mer än vad som är förenligt med inflationsmålet kan man anse att ekonomin har nått jämviktsarbetslösheten.

Jämviktsarbetslösheten kan inte observeras direkt eller enkelt beräknas. Hur långt arbetslösheten kan sjunka är därför en bedömningsfråga som har avgörande betydelse för hur penningpolitiken bedrivs. Att det finns flaskhalsar i ekonomin betyder inte nödvändigtvis att arbetslösheten ligger på jämviktsnivån. Så länge

som lönebildningen kan hantera den mer ansträngda situationen på arbetsmarknaden och löneökningarna fortfarande är måttliga, så ligger arbetslösheten fortfarande över jämviktsnivån.

Det är därför viktigt att skilja på den situation då flaskhalsar börjar uppstå och den situation då lönerna börjar öka för mycket. En utgångspunkt för att bedöma risken för flaskhalsar är att fråga sig hur många av dem som är arbetslösa idag som har egenskaper och färdigheter som tyder på att de borde ha tämligen lätt att ta jobb. Så länge det finns arbetslösa som lätt kan ta jobb när det finns arbetsgivare som vill anställa behöver arbetsgivarna inte höja lönerna för att kunna nyrekrytera.

Men det är inget samhällsekonomiskt problem att arbetsgivare höjer lönerna för de personer som man vill rekrytera. Problem uppstår först då detta medför att kompensationskrav börjar uppkomma från de redan anställda. Så länge som lönebildningen kan hantera dessa kompensationskrav så kommer inflationsmålet inte att hotas.

Jämviktsarbetslösheten ska inte bara beskriva hur många som kan få jobb just nu, utan också hur många som, på lite sikt, med stöd av utbildning och arbetsmarknadspolitik relativt enkelt kan bli anställningsbara. De som idag inte passar för de jobb som finns att få har skiftande brister. I vissa fall kan det räcka med en ganska kort utbildning för att en person ska gå att matcha mot lediga jobb. I andra fall kan det vara såväl yrkeskunskaper som baskunskaper och hälsa som brister.

LO-ekonomerna anser att Riksbanken bör bli tydligare när det gäller den viktiga frågan om vad penningpolitiken kan göra för att uppnå god tillväxt och hög sysselsättning. Riksbanken bör se sin uppgift som tude-lad: det handlar både om att stabilisera inflationen runt inflationsmålet, som är satt till 2 procent, och att stabilisera resursutnyttjandet runt högsta möjliga nivå, där vad som är högsta möjliga nivå är en bedömningsfråga.

Det bör vid varje tillfälle när räntebeslut tas framgå tydligt vad enskilda ledamöter i Riksbankens direktion menar med fullt (högsta möjliga) resursutnyttjande och hur detta förhåller sig till det aktuella resursutnyttjandet. Dessa åtgärder är fullt möjliga att genomföra inom det regelverk som idag styr Riksbanken. Det skulle stärka förtroendet för Riksbanken, samtidigt som det blir lättare att utvärdera hur väl Riksbankens ledning klarar sin uppgift.

4.3. Finanspolitiken måste både bli mer aktiv och mer effektiv

Finanspolitikens tillämpning har under det dramatiska efterfrågebortfallet i samband med finanskrisen 2008/2009 och nu, i konjunkturnedgången i spåren av den europeiska bytesbalanskrisen, varit alldeles för försiktig.

Efter hand har den försiktiga politiken mer eller mindre kommit att utvecklas till en märklig princip som verkar innebära att vid en konjunkturedgång ska man hålla igen för att kunna sätta in åtgärder om det skulle bli ännu värre. Risken för att politiken förstärker konjunktursvängningarna är uppenbar.

Enligt Konjunkturinstitutets bedömning är det så kallade reformutrymmet begränsat de närmaste åren. Trots det menar LO-ekonomerna att betydande satsningar bör göras och att dessa satsningar bör komma så tidigt som möjligt i konjunkturedgången.

En möjlighet att skapa utrymme för stimulanser och öka finanspolitikens kraft är att rulla tillbaka ineffektiva reformer och ersätta dessa med mer verkningsfulla åtgärder. En annan möjlighet är att i den nuvarande konjunkturedgången ge finanspolitiken en tydligt expansiv inriktning och senare, när konjunkturen har vänt upp, låta finanspolitiken bli åtstramande.

LO-ekonomerna menar att den inriktning av finanspolitiken som vi förordade i höstas fortfarande är giltig. Det handlar framför allt om högre kvalitet i den aktiva arbetsmarknadspolitikerna, satsningar inom det reguljära utbildningsväsendet, bättre a-kassa och tillfälligt höjda statsbidrag till kommunerna. Samtidigt är lågkonjunkturen ett lämpligt tillfälle att åtgärda det eftersatta underhållet av järnvägar och vägar. Det finns också skäl att fortsätta driva krav på en hårdare reglering av banksektorn.

4.3.1. Hög kvaliteten i den aktiva arbetsmarknadspolitikerna

I spåren av finanskrisen ökade arbetslösheten och antalet arbetslösa med långa arbetslöshetsperioder steg. I början av 2012 hade 70 000 personer varit arbetslösa eller deltagit i arbetsmarknadspolitiska program med aktivitetsstöd i mer än 24 månader. Många av dem som hade varit arbetslösa under långa perioder befinner sig idag i jobb- och utvecklingsgarantins fas 3. Den försämrade ekonomiska utvecklingen medför att arbetslösheten åter ökar. Det vore olyckligt om regeringen än en gång lät arbetslösheten växa utan att investera i kompetenshöjande insatser.

LO-ekonomerna anser att antalet platser i arbetsmarknadsutbildningen behöver utökas kraftigt i år och nästa år för att ge arbetslösa bättre förutsättningar att möta den konjunkturuppgång som så småningom kommer. LO-ekonomerna bedömer att det är motiverat att bygga ut arbetsmarknadsutbildningen så att resultatet nästa år blir omkring 40 000 platser i yrkesinriktad och 25 000–30 000 platser i förberedande arbetsmarknadsutbildning.

Det behövs även satsningar inom det reguljära utbildningsväsendet. Närmare 30 procent av 20-åringarna hade 2011, enligt Skolverket, inte en fullföljd gym-

nasieutbildning. Etableringen på arbetsmarknaden försvåras därigenom och de som trots bristfällig utbildning lyckas etablera sig kan få det svårt att utbilda sig eller omskola sig om det behövs senare i arbetslivet. Kraftfulla insatser behövs för att varaktigt öka kvaliteten inom hela utbildningssystemet. Resultaten behöver förbättras redan nästa läsår.

Det försvagade arbetsmarknadsläge som vi ser framför oss 2012 och 2013 innebär att utbudet, särskilt av personer i arbetskraften med svag utbildning, kan minska utan risk för bristsituationer. Det är därför motiverat med en satsning på ett utbildningsåtgärdsprogram med generös studiefinansiering, inte minst för att reparera gymnasieskolans tillkortakommanden.

Det socialdemokratiska förslaget om ett jobb- och utvecklingskontrakt ligger väl i linje med dessa tankegångar. Målsättningen med förslaget är att alla ska ha gymnasieutbildning före 25 års ålder och som delmål har man satt upp att 95 procent av alla 18–25-åringar ska ha gymnasieexamen eller studera för att få det till 2020.

4.3.2. Förbättra a-kassan

Arbetslöshetsförsäkringen behövs inte bara för att ge dem som faktiskt är arbetslösa en inkomst utan det är också av värde för dem som har jobb att veta att inkomsten inte försvinner från en dag till en annan. Dagens försäkring räcker inte på långa vägar till för att ge löntagarna ett rimligt inkomstskydd. Ersättningen är för låg och priset för medlemskap är för högt.

Lågkonjunkturen tydliggör a-kassans roll som så kallad automatisk stabilisator i ekonomin. Med en påtagligt förbättrad a-kassa gynnas den ekonomiska utvecklingen på två sätt. Dels stimuleras konsumtionen direkt genom ett mindre inkomstbortfall, dels kan löntagarna minska sitt sparande när arbetslöshet inte längre riskerar att bli ett så hårt slag mot den privata ekonomin. Starka automatiska stabilisatorer förbättrar ekonomins funktionssätt.

Flera delar av arbetslöshetsförsäkringen behöver reformeras. Den differentierade a-kasseavgiften bör avskaffas. Idag betalar exempelvis arbetare inom hotell- och restaurangsektorn fyra gånger så mycket i avgift till a-kassan som en akademiker. Den höga a-kasseavgiften betalas bara av a-kassemedlemmar som arbetar och gör det därmed mindre lönsamt att börja arbeta. Detta blir kännbart för arbetslösa som endast lyckas få arbete enstaka dagar en månad eftersom full avgift ska betalas första dagen man arbetar.

4.3.3. Trygga kommunsektorns villkor

För att hålla uppe efterfrågan i ekonomin är det viktigt att kommunsektorn har stabila villkor. Att detta inte är fallet med dagens regelverk blev tydligt under finanskrisen. Under finanskrisen försämrades prognos-

serna för kommunernas skatteunderlag mycket kraftigt. Detta fick kommunerna, som måste ta hänsyn till balanskravet, att på olika sätt börja skära ner på sin verksamhet: vikariat förlängdes inte som tänkt och pensionsavgångar ersattes inte. Den nuvarande konjunkturavmattningen riskerar att få liknande konsekvenser om än inte lika omfattande.

För att trygga de ekonomiska förutsättningarna för kommunsektorn och bidra till att stabilisera konjunkturutvecklingen anser LO-ekonomerna att ett tillfälligt höjt generellt statsbidrag bör ges till kommunsektorn.

Den kommunala verksamheten bör inte styras av konjunkturcykler utan av långsiktiga behov och ekonomiska förutsättningar. En stabil sysselsättning inom offentlig finansierad välfärd kräver att kommunsektorn har mer förutsägbara villkor. Tillfälliga variationer i kommunernas skatteunderlag bör motverkas genom i förväg fastslagna regler. Dessa kan utformas på olika sätt. Det mest effektiva sättet är troligen att låta statsbidragen variera med konjunkturen på ett sätt som är väl känt och förutsebart för kommunerna. En sådan ordning bidrar också till att förstärka de automatiska stabilisatorerna i ekonomin. Att stabilisera kommunernas skatteunderlag bör i första hand vara statens ansvar.

4.4. Ungdomsarbetslösheten – så ser problemet ut

Att arbetslöshet bland unga är ett problem som växer i betydelse syns om man relaterar den till arbetslösheten i alla åldrar. År 2011 var arbetslösheten bland 20–24-åringar 2,4 gånger så stor som den i åldrarna 16–64 år. Det visar att ungas arbetslöshetsproblem relativt sett är betydligt större än 2000 då kvoten var 1,7. En del av förklaringen bör vara att grupper med svagare ställning på arbetsmarknaden, såsom nytillträdande,

påverkas starkare än andra av konjunkturläget. Under 1990-talskrisen var kvoten som högst 1993 då arbetslösheten bland 20–24-åringar var 2,3 gånger den i åldrarna 16–64 år.

I debatten överdrivs dock "ungdomsarbetslösheten" därför att statistik används på ett slarvigt sätt. Det är exempelvis inte korrekt att påstå att en fjärdedel av alla unga är arbetslösa. Dels mäts arbetslösheten i förhållande till arbetskraften – de som har och de som söker jobb – och bara lite drygt hälften av alla 16–24-åringar deltar i arbetskraften. Dels bör situationen bland 20–24-åringar, som ofta börjar etablera sig på arbetsmarknaden, inte blandas ihop med den för tonåringar som i väldigt liten utsträckning är klara med sin utbildning.

Befolkningen i olika åldersgrupper fördelat efter arbetsmarknads- och utbildningsanknytning

Procent

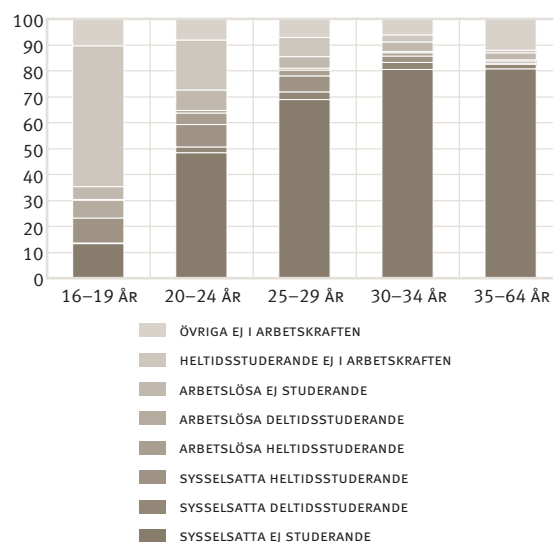

Diagram 4:2

Källa: SCB/AKU samt egna beräkningar

Arbetslöshet bland unga relativt den i gruppen 16–64 år Procent

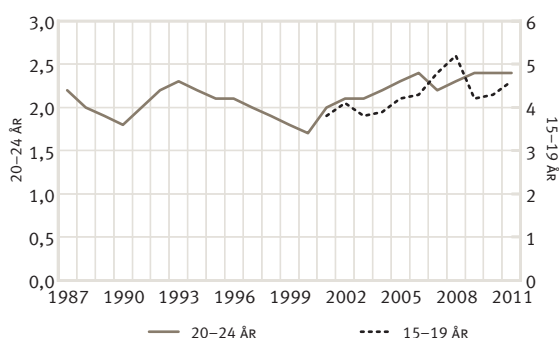

Diagram 4:1

Källa: SCB/AKU samt egna beräkningar

År 2011 deltog i genomsnitt 73 procent av 20–24-åringarna i arbetskraften, 59 procent som sysselsatta och 13 procent som arbetslösa, vilket ger en arbetslöshet på 18 procent. Det kan jämföras med ett arbetskraftsdeltagande på 35 procent bland 16–19-åringar och 91 procent bland 30–34-åringar. Samtidigt var 12 procent av alla 16–19-åringar och 5 procent av alla 30–35-åringar arbetslösa.

4 procent av alla, eller ungefär en tredjedel av de arbetslösa, 20–24-åringarna studerade på heltid. Mer än hälften av de arbetslösa 16–19-åringarna studerade på heltid. I den senare gruppen ville 72 procent arbeta mindre än 35 timmar i veckan. Motsvarande siffra för

20–24-åringarna är 42 procent och andelen faller sedan med åldern. Detta kan tolkas som att yngre heltidsstuderande arbetslösa ofta vill ha ett hel- eller kvällsjobb vid sidan av studierna och att det bland äldre blir vanligare att vilja avbryta studierna om man får jobb. Arbetslöshetsproblemet ser alltså olika ut i olika åldrar.

Heltidsstuderande arbetslösa fördelade på önskad arbetstid år 2011 Procent

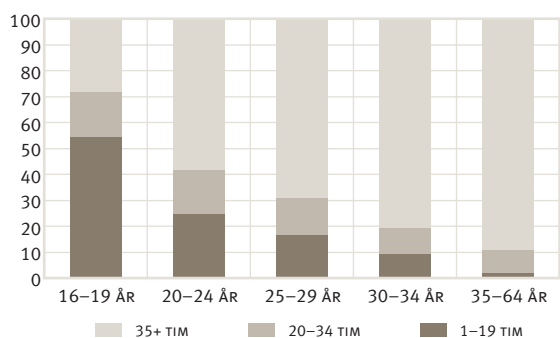

Diagram 4:3

Källa: SCB/AKU samt egna beräkningar

Hälften av de sysselsatta 20–24-åringarna, vilket innebär 30 procent av alla i den åldersgruppen, var tidsbegränsat anställda. Det är den i särklass största andelen tidsbegränsat anställda bland alla åldersgrupper. Andelen var i alla åldersgrupper utom den allra äldsta större bland kvinnor. Det innebär att 34 procent av de 20–24-åriga kvinnorna och 26 procent av männen i åldersgruppen var tidsbegränsat anställda. Håri ligger förmodligen en del av förklaringen till den höga arbetslösheten i åldersgruppen, eftersom tidsbegränsat anställda blir arbetslösa oftare än fast anställda. Det är inte nödvändigtvis att få det första jobbet som är stötestenen för unga. Att få ett mer permanent anställ-

Andel av befolkningen i olika åldrar med tidsbegränsad anställning år 2011 Procent

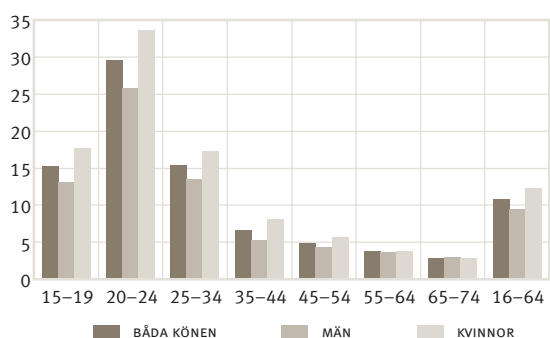

Diagram 4:4

Källa: SCB/AKU samt egna beräkningar

ningsförhållande ser däremot ut att vara en viktig del av problemet.

Bland yngre arbetslösa är det mycket ovanligt att vara långtidsarbetslös, det vill säga arbetslös i ett halvår eller mer. 76 procent av de unga arbetslösa 15–24-åringarna hade varit arbetslösa högst ett halvår år 2011. Här saknar vi tyvärr uppgifter som skiljer på tonåringar och unga vuxna. I åldersgruppen 25–54 år hade 55 procent av de arbetslösa varit arbetslösa i högst ett halvår och bland 55–74-åringarna gäller det 44 procent av de arbetslösa. Arbetslöshet är alltså vanligt bland unga, men endast en mindre del av de unga arbetslösa blir långtidsarbetslösa. Samtidigt är arbetslöshet ovanligt bland äldre och gamla som blir arbetslösa löper stor risk att bli långtidsarbetslösa. Totalt sett är långtidsarbetslösheten därför relativt jämnt spridd över åldersgrupperna.

Utbildning stärker generellt sett arbetsmarknadsförankringen. I alla åldersgrupper är arbetslösheten högre bland dem med kortare utbildning än bland dem med längre utbildning. När det gäller förgymnasial utbildning är detta tydligare i lägre åldrar än i högre.

År 2010 var arbetslösheten hos 20–24-åringar mer än dubbelt så hög (40 procent) bland dem som saknade gymnasieutbildning som bland de gymnasieutbildade. Skillnaden mellan gymnasialt och eftergymnasialt utbildade var liten. 20–24-åringar är en heterogen grupp så till vida att många ännu inte är klara med sin utbildning, medan andra redan är etablerade på arbetsmarknaden. Att det är en fördel att ha en eftergymnasial utbildning blir tydligare om heltidsstuderande arbetslösa exkluderas i jämförelsen. I åldrarna över 25 år det vanligare att ha avslutat sina studier. Arbetslösheten är lägre än bland de unga. Både i åldrarna 25–34 år och 35–44 år var det 2010 en klar nackdel att inte ha gymnasieutbildning. Arbetslösheten bland dem som saknar gymnasieutbildning är 2,6 respektive 2,5 gånger så hög som bland dem som har det.

År 2010 var det inte mer än 10 procent av 25–44-åringarna som endast hade förgymnasial utbildning.¹ Samma år saknade 28 procent av 20-åringarna, enligt Skolverket, en fullföljd gymnasieutbildning och 36 procent hade inte behörighet att söka till högskola. Motsvarande tal för 2011 var 27 respektive 37 procent. Förskräckande många påbörjar alltså vuxenlivet utan en ordentlig utbildningsgrund att stå på.

1 SCB (UF 37 SM 1101) och egna beräkningar.

Andel 20-åringar med fullföljd gymnasial utbildning respektive grundläggande behörighet till universitet och högskola Procent

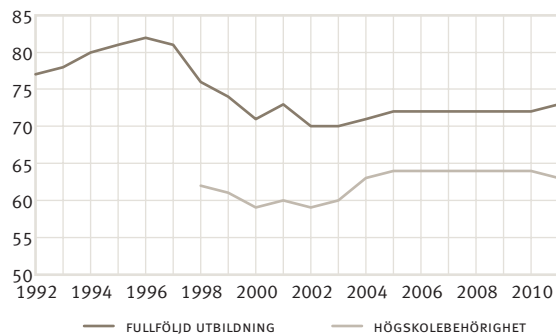

Diagram 4:5

Källa: Skolverket

Lösningen på dessa problem kan, som regeringen nu tycks göra, sökas i fler okvalificerade låglönejobb. Frågan är hur de som i unga år, utan några egentliga kvalifikationer, börjar i ett okvalificerat jobb ska klara sig ett helt arbetsliv på en arbetsmarknad i ständig förändring. LO-ekonomerna förespråkar i stället att alla unga ges tillgång till bra utbildning. Det kommer att kräva stora förbättringar i det ordinarie utbildningssystemet, men också att det skapas resurser för att hjälpa alla dem som redan har en för svag utbildningsbakgrund.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:

lo@strombergdistribution.se

Telefax: 026-24 90 26

Maj 2012

ISBN 978-91-566-2802-3

www.lo.se